

תמצית ההלכה

סיכום קצר וברור של טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומ"ב

סיכום טור ובית יוסף סימנים רמ"ח עד רנ"ג סוף סעיף ב'

וכתב הרמב"ם בתשובה שאין האיסור אלא בימים המלוחים, שיש בהם צער ובלבול וקיא, אבל בנהרות מותר, (אא"כ יש בזה איסור יציאה חוץ לתחום שבת, וכדלהלן).

שיטת ר"ת שהאיסור לצאת בספינה ג' ימים לפני שבת הוא משום איסור יציאה חוץ לתחום שבת, ומיירי בזמן שהספינה גוששת ואין במים עשרה טפחים, אבל למעלה מעשרה לא גזרו, ומשום הכי נהגו העם להפליג בים הגדול. ודעת הרא"ש וההגהות מיימוניות דדין תחומין למעלה מעשרה נשאר בספק ועבדין לחומרא, וכ"כ הרמב"ם בשם חכמי בבל שמחוץ לתחום י"ב מיל זה דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא, אבל דעת הרמב"ם עצמו דהני מילי ביבשה, אבל בים אין איסור תחומין דאורייתא, דלא דמי למחנה ישראל, ואזלינן בזה לקולא, ואפילו היכא שיש ספק אם הספינה למעלה מעשרה או לא מותר, ורק אם ידוע שהיא למטה מעשרה אסור. והרמב"ן והרשב"א לא חילקו בין ים ליבשה, ומ"מ גם לדבריהם מותר דס"ל שהספק אם יש תחומין למעלה מעשרה נקטינן ביה לקולא, (וע"ע בסימן ת"ד מה חולקים הרמב"ן והרשב"א בענין זה).

וכתב מהר"י קולון דלכולי עלמא אם נכנס בספינה ג' ימים קודם השבת מותר אע"פ שהספינה הולכת במים שאין בהם עשרה טפחים או אפילו ג' טפחים, ולפי זה אם אינם מים מלוחים מותר אפילו אם נכנס בספינה בערב שבת. וכתב הבית יוסף שנשמטו ממנו דברי הרמב"ם בתשובה שאוסר לצאת בשבת בספינה מחוץ לתחום אם אין המים גבוהים עשרה טפחים, ומסתמא לא פליג הרי"ף על הרמב"ם.

התוס' והרא"ש כתבו בשם ר"י שאסור לצאת בספינה אפילו בתוך התחום, מפני שזה נראה כשט על המים שזה אסור, גזירה שמא יעשה חבית של שייטין, או שמא ינהיג את הספינה ד' אמות בכרמלית. וכתב הבית יוסף שלכאורה טעם זה אוסר רק הפלגה בשבת ולא קודם, דאם גם קודם אסור יהיה אסור גם ביום ראשון, אמנם מהתוס' משמע שלשיטת ר"י האיסור דווקא ג' ימים לפני שבת, וכן איתא בהגהות מיימוניות, וכן משמע בטור, וצ"ל דס"ל שלא גזרו חכמים להפליג תוך ג' ימים קודם השבת אלא מפני גזירה זו, וקודם לכן שרי, משום דכיון דלא שרינן ליה להפליג פחות מג' ימים קודם אית ליה היכרא ושוב לא יעשה חבית של שייטין ולא ינהיג את הספינה.

דעת הרא"ש כהרי"ף שאיסור ההפלגה הוא משום ביטול עונג שבת, ולפי זה בנהרות הנובעין שרי, ומה שהביא שיטת ר"י שטעם האיסור הוא משום שנראה כשט על המים, זה טעם לאסור רק בשבת עצמה.

הרמב"ן כתב שאיסור ההפלגה הוא מפני שנראה כמי שמתנה עם הנכרי לחלל שבת בשביל ההפלגה, וברביעי ובחמישי מותר דגוי במלאכתו הוא עוסק ואינו נראה כשלוחו של ישראל, דקבלנות הוא

סימן רמ"ח

הפלגה בספינה בשבת

בגמ' (שבת י"ט.) מבואר שאסור להפליג בספינה לדבר הרשות ג' ימים קודם השבת, ולדבר מצוה מותר. ונאמרו על זה בפוסקים כמה טעמים: א' שמא יצטרך לעשות מלאכה בשבת משום פיקוח נפש. ב' שמא הנכרי יעשה עבורו מלאכה בשבת. ג' משום איסור תחומין. ד' משום ביטול מצות עונג שבת, דבג' ימים ראשונים יש צער מההפלגה. ה' משום שנראה כצף ושט על המים, שזה אסור גזירה שמא יעשה חבית של שייטין. ויש כמה נ"מ להלכה בין הטעמים. ולהלן יבוארו שיטות הראשונים בזה והנ"מ ביניהם, וההלכה למעשה.

סעיפים א' ב'

איתא בגמרא (שבת י"ט.) **תנו רבנן אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת. במה דברים אמורים לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה שפיר דמי. ופוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת, דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך. ומצור לצידן** (שלא היה ביניהם אלא מהלך יום אחד), **אפילו בערב שבת מותר.**

דעות הראשונים

הרמב"ם ורבינו ירוחם פסקו כת"ק, והטור פסק כרשב"ג.

שיעור הג' ימים - כתב הר"ן בשם הרז"ה ששיעור ג' ימים הוא משום שג' ימים לפני השבת הם נקראים על שם השבת הבאה (כדאיתא בגמרא (גיטין ע"ז.) **חד בשבא ותרי ותלתא, בתר שבתא, ארבעה וחמשה ומעלי שבתא קמי שבתא**), ונראה כמתנה לדחות את השבת. וכ"כ הריב"ש. אבל מדברי הרא"ש נראה שגם ברביעי מותר. ורבינו ירוחם כתב בשם הרמב"ן שגם בחמישי מותר, דאז יום השבת הוא יום ג' להפלגתו, וכתב הבית יוסף שדברים אלו קשים מאד בעיניו, דגבי אגרות ושילוח כלים קתני "וברביעי ובחמישי מותר" והכא לא קתני הכי.

דעת הרשב"ם דהאי ברייתא דאסרה להפליג פחות מג' ימים קודם השבת, אתיא כבית שמאי דלא שרו לעשות מלאכה בערב שבת אלא בכדי שיעשו מבעוד יום, אבל לבית הלל דשרו עם השמש אע"פ שהמלאכה נעשית בשבת, מותר להכנס לספינה גם בתוך ג' ימים. אבל שאר הפוסקים שהברייתא היא אליבא דבית הלל.

דעות הראשונים בטעם האיסור

דעת הרי"ף והרמב"ם שטעם האיסור הוא משום ביטול עונג שבת, דכל ג' ימים הראשונים ה"ל שינוי וסת משום נענוע הספינה, ומהאי טעמא ביוצא לדבר מצוה מותר, דהעוסק במצוה פטור מדבר מצוה,

ואם מפליג לפני ג' ימים שלפני השבת, (היינו ביום שלישי, אבל להגר"א ה"ה ביום רביעי) מותר להפליג אפילו בים המלוח, דבשבת כבר אין לו צער מההפלגה, ומותר אפילו אין בגובה המים י' טפחים, ואפילו אם בשבת יתכן שיצטרך לחלל את השבת משום פיקוח נפש, דג' ימים הראשונים הם שייכים לשבת שעברה, ולא חל עליו חיוב להזהר מלבוא לידי חילול שבת, (ואמנם אם יכול שלא לחלל שבת בעצמו אלא ע"י נכרי וכדומה מחויב לעשות כך).

יציאה לדרך קצרה

איתא בגמרא (פסחים נ:): **בני ביטן נהוג דלא הוו אזני מצור לצידון במעני שבתא ואתו לקמיה דרבי יוחנן ואסר להו**. ומזה למד הרמב"ם שבמקום שנהגו שלא להפליג בערב שבת אפילו לדרך קצרה, אין מפליגין, וכ"כ הר"ן. ורש"י מבאר את הגמרא באופן אחר שאינו שייך לענייננו כלל, ואפילו לדברי רש"י יש לאסור כדאיתא בגמרא (שם) **דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להחירם בפניהם**.

פסק ההלכה - דרך שאפשר להגיע ביום אחד אם יש רוח טובה, מותר לצאת ביום שישי בבוקר, לפי שיתכן שתהיה רוח טובה, אבל אחרי שעה או שעתיים אסור, דלא יוכל להגיע בערב שבת, וכן מותר לצאת ביום חמישי לדרך של שני ימים. ובמקום שנהגו שלא להפליג כלל בערב שבת, אפילו לדרך קצרה אין מפליגים.

סעיף ג'

באיזה אופן מותר להפליג גם בשבת עצמה

שיטת בה"ג שאם קנה שביתה בספינה מערב שבת מותר להכנס לתוכה אפילו בשבת, וביאר מהר"י אבוהב שדעת בה"ג שהברייתא שאוסרת להפליג היא רק לבית שמאי, ודעת הבית יוסף דגם לבה"ג איתא הברייתא כב"ה, ובה"ג מיירי בנהרות הנובעים שאין בזה ביטול עונג שבת, והספינה גבוהה י"ט מקרקע הנהר דליכא איסור תחומין, שבזה בערב שבת מותר להפליג, אבל בשבת עצמה אסור, וחדש בה"ג שאם קנה שביתה בספינה מערב שבת מותר לצאת גם בשבת עצמה.

ולשיטת ר"י שטעם האיסור הוא מפני שנראה כשט על המים (וכנ"ל), ואסור גם כשאין איסור תחומין או ביטול עונג שבת, ממילא אם אסור בערב שבת כ"ש שאסור בשבת.

וכתב הר"ן שנוהגים להתכנס בספינה מערב שבת ומסדרים שם שלחן ומדליקים שם נרות כדי לקנות שם שביתה, דהוי כמערב ברגליו שאמר שביתתי במקומי, ואח"כ חוזרים ונכנסים לספינה בשבת, מפני שאם לא יקנו שביתה בספינה יהיה אסור ללכת בה בשבת יותר מד' אמות, לפי שלא שבת באויר המחיצות מבעוד יום. וכתב הבית יוסף שכדי לקנות שביתה לא צריך לסדר שלחן ולהדליק נרות, ואפשר שעושים כך כדי לפרסם שקנו שם שביתה, אבל באמת גם אם לא עשו קידוש בספינה קנו שביתה, וכ"כ בהגהות אשר"י שקנין השביתה בספינה נעשה רק ע"י שיכנס לספינה בעצמו קודם בין השמשות וישב שם בבין השמשות, ואחרי בין השמשות ילך לביתו ויאכל, וישב לספינה אחר אכילתו בלילה או למחר ביום. אבל דעת הרשב"א שאף אם קידש בספינה אם יצא ממנה אח"כ אפילו באמצע שבת קנה שביתה ביבשה.

עושה, ולפיכך בזמן הזה כשמפליגין בספינה גדולה שרובה גוים ובלא ישראל היתה הולכת מותר להפליג בערב שבת ואפילו בשבת בים הגדול שהוא למעלה מעשרה. וכתב המגיד משנה שעכשיו נהגו להפליג אפילו בים הגדול בערב שבת ובשבת, והרמב"ן חיפש ללמד עליהם זכות, ובעל נפש יחוש לעצמו. וגם הרשב"א שאין דברי הרמב"ן נכונים. וכתב הבית יוסף שהיה אפשר ללמד עליהם זכות משום דכולהו חשיבי הולך לדבר מצוה וכדעת ר"ת לקמן לענין יוצא בשיירה, אלא שאין נראה כן מדברי הפוסקים כמו שיבואר לקמן. ולענין הלכה במקום שנהגו היתר אין מוחין בידן כיון שיש להם על מי שיסמוכו.

הר"ן כתב טעם אחר בשם הרז"ה שהים הוא מקום סכנה הוא, וג' ימים קודם השבת קמי שבתא מיקרי, ונראה כמתנה לדחות את השבת, מפני שאין דבר שעומד בפני פיקוח נפש. וכתב הריב"ש שלדבריו לפני ג' ימים קודם השבת מותר גם כשהספינה של ישראל ומלחיה וחובליה כולם ישראלים והם בעצמם העושים במלאכה, ובתוך ג' ימים לשבת אסור גם אם הספינה של נכרי וישראל לא עושה מלאכה, כיון שהנכרי עושה מלאכה עבור הישראל וישראל נהנה מזה, וה"ה לענין לצאת למדברות ולכל מקום סכנה שהאדם עתיד לחלל שם שבת, ולפי זה מה שהברייתא מתירה לדבר מצוה זה מותר אפילו בערב שבת ואפילו אם המלאכה תיעשה ע"י ישראל.

פסקי ההלכה

לצורך מצוה מותר להפליג בספינה, ואפילו בערב שבת שמבטל עי"ז מצות עונג שבת, דעוסק במצוה פטור מן המצוה, (ועיין להלן בדין ההולך בשיירה מה נקרא מצוה), ואפילו אם הספינה מהלכת במקומות שהמים פחותים מעשרה טפחים מותר. וצריך לפסוק עם הנכרי שלא ילך בשבת, אם הוא בתוך הג' ימים שלפני השבת, (והמ"א אוסר ביוצא בשבת כיון שאינו יכול לפסוק עם הנכרי שלא ילך בשבת, ויש שמצדדים להתיר גם בזה לצורך מצוה), ואם אינו יכול לפסוק, כגון שהנכרי אומר לו שלא ישבות וכדו', הסכימו רוב האחרונים שהפסיקה היא רק למצוה ולא לעכב, ו"א שא"צ לפסוק עמו כלל.

ולדבר הרשות אסור להפליג בתוך ג' ימים שקודם שבת או יו"ט, (וכן ביו"ט שני אין מפליגים), והטעם הוא משום ביטול עונג שבת, שבג' ימים ראשונים יש צער ובלבול למפליגים בים, ולכן האיסור הוא גם כשאין חשש מלאכה עבור ישראל כגון שהיא כולה של נכרי, וגם אין איסור תחומין משום שהספינה למעלה מ"י. וביום רביעי אסור והגר"א מתיר ביום רביעי.

ואם מפליג בנהרות שאין צער למפליג בהם, אם אין איסור תחומין, ואין חשש שיבוא לידי מלאכה בשבת, מותר, ואף אם הבהמות מושכות את הספינה בשפת הנהר, דבקרונ כהאי גוונא אסור שמא יחתוך זמורה, הכא שרי כיון שהבהמות רחוקות ממנו, אבל אם ידוע שאין י' טפחים בין קרקעית הספינה לקרקע המים אסור לצאת מוחץ לתחום, אבל בספק מותר, דתחומין דרבנן, ואפילו י"ב מיל בימים ונהרות אין בהם איסור דאורייתא, ואם הספינה למטה מ"י והוא למעלה מ"י אסור, ויש מתירים באופן זה ויש לסמוך על דבריהם כשהוא צריך לכך.

וכן אסור בתוך ג' ימים לשבת להפליג במקום שיצטרך הישראל לעשות מלאכה בשבת, אפילו בנהרות ולמעלה מ"י טפחים.

וכן דעת התוס' והרא"ש ש שרק אם לא יצא מהספינה מותר, וטעמם הוא משום שאם יצא מהספינה הוי כמפליג בשבת, ואם נשאר בה לא מיקרי מפליג כיון שהוא לא עושה כלום, (ונראה מדבריהם שזה טעמו של בה"ג, והם מקשים עליו שכיון שהם נכנסים לספינה בשבת הרי הם עושים מעשה על דעת להפליג בשבת). ובדעת הרשב"א מבאר הבית יוסף שאע"פ שקנין שבייתה חל בבין השמשות, מ"מ כיון שסתם ספינה היא למעלה מעשרה לא קנה שם שבייתה.

דעת הריטב"א שלהלכה אין תחומין למעלה מעשרה, ולכן מותר להכנס לספינה של נכרים אפילו בשבת עצמה, ומה שנכנסים לספינה מערב שבת זה כדי שיקנו שבייתה למעלה מעשרה כדי שאם יגיעו בשבת לנמל יוכלו לרדת לשם ולהיות כבני העיר, דאם קנו שבייתה בביתם אע"פ שמוותר להם להכנס לספינה כיון שאין תחומין למעלה מעשרה, מ"מ אסור להם לזוז מהספינה כיון שחזרו ללמטה מעשרה והם מחוץ לתחומם. וכתב הבית יוסף שגם לריטב"א אם חזרו לעירם בשבת קנו בה שבייתה, כיון שבכניסת השבת היו למעלה מעשרה ולא קנו שבייתה. וכתב הבית יוסף שלענין הלכה דבר זה תלוי במנהג המדינה, במקום שנהגו היתר מותר, ובמקום שנהגו איסור אסור להתיר להם.

פסק ההלכה - באופנים שהוזכר לעיל שמוותר להתחיל להפליג בערב שבת, אם קנה שבייתה בספינה מערב שבת, והיה בספינה כל בין השמשות עד שתחשך, מותר להפליג גם בשבת, וכשמגיע ליבשה יש לו אלפים אמה לכל רוח, אם היתה הספינה לעולם למעלה מ' טפחים. ואם יצא מהספינה אחרי שקנה שבייתה, דעת השו"ע שאסור לחזור ולהפליג, משום שנראה כשט על המים, והרמ"א מביא שיש מתירים לחזור לספינה ולהפליג, דע"י שהספינה כביתה אינו נראה כשט בשבת, ויש שעושים גם קידוש בספינה מלבד מה ששוהים בה כל בין השמשות, כדי לפרסם הדבר שקנו שם שבייתה, ואח"כ חוזרים ללון בביתם ולמחרת מפליגים, וכתב הרמ"א שאין למחות ביד המקילים, וכתב המ"ב שבאופן זה (שיצא מהספינה) כשמגיע ליבשה אסור לו לזוז מד' אמותיו, ובספינה עצמה יכול ללכת בכלה כיון ששבת באויר מחיצות מבעוד יום. והנה הקולא של הרמ"א היא דווקא בנהרות הנובעים, אבל לא בים הגדול, ובמקום שנהגו להקל גם בים הגדול אין למחות בידם, אך אם רוב אנשי הספינה הם ישראל, בודאי אסור.

אם חל יו"ט בערב שבת מותר לקנות שבייתה בערב שבת מבעוד יום, אבל אינו מועיל מה שקנה שבייתה מערב יו"ט.

סעיף ד'

הליכה בשיירה בשבת

הליכה בשיירה זהו דבר המצריך חילול שבת מפני הסכנה, ולכן אסור לצאת בשיירה ג' ימים לפני שבת, ואם הוא יוצא לדבר מצוה מותר אם מסכם עמהם שלא ילכו בשבת, ולצאת בימים ראשון שני ושלישי מותר אף לדבר הרשות, ופרטי דינים אלו יבוארו להלן, וכן יבואר כמה מותר לו ללכת בשבת כשיצא מחוץ לתחום.

דברי הראשונים

כתב הריב"ש שמדברי הר"ה הנ"ל שביאר שטעם איסור היציאה בספינה ג' ימים לפני שבת הוא מפני שיצטרכו לחלל שבת, מבואר

דה"ה שאסור לצאת בשיירה למדבר ג' ימים לפני שבת, ובימים א' ב' ג' מותר, ואע"פ שהרי"ף והרמב"ם פירשו ברייתא זו בדרך אחרת, הדין דין אמת. וכ"כ הרשב"ץ. עוד כתב הרשב"ץ שהעולה לארץ ישראל ונזדמנה לו שיירה בערב שבת, יכול לצאת עמהם, כיון שזה לדבר מצוה, ופוסק עמהם לשבות, ואם אחר שיהיה במדבר לא ירצו לשבות עמו יכול ללכת עמהם יותר מתחום שבת (ואפילו מחוץ ל"ב מיל לסוברים שזה דאורייתא) מפני פיקוח נפש, ואם נכנס לעיר אחת בשבת מהלך את כולה, ואפילו לסוברים שביצא לדעת ונכנס לעיר אינו מהלך את כולה, שאני הכא שיצא ברשות, והוי כמי שהוציא אוהו גוים שאם נכנס לעיר מהלך את כולה, ואפילו הניחוהו מחוץ לעיר ורוצה ליכנס בעיר מותר, דכיון דלדבר מצוה נפק יש לו אלפים אמה לכל רוח כדאמרין בעירובין מד: .

מה נחשב דבר מצוה - דעת ר"ת שכל מקום שאדם הולך כגון לסחורה או לראות פני חבריו, חשיב הכל דבר מצוה, ואין חשוב דבר הרשות אלא כשהולך לטייל. וכ"כ המרדכי והגהותיו. והבית יוסף כתב שמהפוסקים שחיפשו טעם למנהג לצאת בספינה בערב שבת, מבואר שיציאה לסחורה או לראות פני חברים לא חשיב דבר מצוה, וכן ממה שהרי"ף והרא"ש ביארו שטעם ההיתר לצאת לדבר מצוה הוא שהעוסק במצוה פטור ממצות עונג שבת, מבואר שאסור לצאת לסחורה, דאל"כ פטרת את כל העולם ממצוות, ומבואר שראשונים אלו חולקים על ר"ת. וכן כתב הריב"ש שדברי ר"ת הם קולא יתירא, אמנם לעלות לארץ ישראל הוי שפיר לדבר מצוה, וכ"כ התשב"ץ.

פסקי ההלכה

אסור לצאת בשיירה למדבר לצורך **דבר הרשות** ג' ימים קודם השבת, כיון שידוע שיצטרכו לחלל שבת מפני הסכנה, אפילו רק באיסור דרבנן, וליל רביעי בכלל האיסור, ועד יום שלישי מותר לצאת, ואם יגיע צורך לחלל שבת מפני הסכנה מותר, ובלבד שלא יבטיח לשיירה בעת ההשתתפות שיסייעם בעשית מלאכה בשבת אפילו מלאכה דרבנן, (אף אם עי"ז תבטל נסיעתו, ואפילו נוסע לדבר מצוה), וי"א שאם יבוא בודאי לידי חילול שבת אסור, ועל פי זה סומכים עכשיו לסכן עצמם קצת כדי שלא לחלל שבת, כדי שלא יעברו איסור למפרע על מה שיצאו.

ההולך לדבר מצוה ונזדמנה לו שיירה אפילו בערב שבת מותר ללכת עמהם, וחייב לפסוק עמהם שישבתו בשבת, ואם אינם מסכימים אסור ללכת עמהם, ואם פסק והסכימו, וכשהם במדבר אינם מסכימים לשבות, ומתיירא מחיות רעות, או מליסטים שיקחו את בהמתו ואח"כ יסתכן שלא יוכל ללכת או שיקחו ממונו ולא יוכל להחיות עצמו במדבר, או שיקחו ממנו מלבושיו בזמן הקור, הכל בכלל ספק פיקוח נפש, ומותר ללכת עמהם מחוץ לתחום, ואפילו מחוץ ל"ב מיל, עד שיגיע למקום שאין שם חשש סכנת נפשות, ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח.

מה נקרא צורך מצוה - ללכת לארץ ישראל לישב בה מיקרי דבר מצוה, וללכת לארץ ישראל ע"מ לחזור יש מקילים, (ולהרמ"א דלהלן בודאי יש להקל). וכתב הרמ"א ש"א שההולך לסחורה אפילו להרווחה, או לראות פני חבריו, נחשב דבר מצוה, ולא חשיב דבר הרשות אלא כשהולך לטייל, (ולגבות חוב מנכרי חולה שאינו גוסס לא מיקרי פסידא

ודאית, והא"ר מיקל בזה), ובמקום שלא נהגו להקל אין כדאי לכתחילה להקל אם לא במצוה גמורה. ודעת המ"א בשם כמה פוסקים שבהולך בשיירה אין להקל בזה.

כמה מותר ללכת אחרי שהלך בשבת מפני הסכנה - אם יצא לפני ג' ימים אפילו לדבר הרשות, או לדבר מצוה אפילו בתוך ג' ימים, כשמגיע לעיר מותר ללכת את כולה, ואם הניחוהו מחוץ לעיר יש לו אלפים אמה, ויכול גם להכנס לעיר, כיון שיצא ברשות ובשבת עצמה יצא חוץ לתחום משום פיקוח נפש. וכתב המ"א דדווקא במצוה גמורה מותר, אבל בהולך לסחורה אסור ללכת את כל העיר או להכנס לעיר. ואם יצא בתוך ג' ימים לדבר הרשות אין לו אלא ד' אמות, אף שבשבת עצמה היה מותר ללכת משום פיקוח נפש, אך אם סבר שמותר לצאת אף בתוך ג' ימים לדבר הרשות הוי שוגג ויש לו אלפים אמה לכל רוח.

עיקרי הדינים -

הפלגה בספינה לפני שבת - בגמ' (שבת י"ט). מבואר שאסור להפליג בספינה לדבר הרשות ג' ימים קודם השבת, ולדבר מצוה מותר. ונאמרו על זה בפוסקים כמה טעמים: א' שמא יצטרך לעשות מלאכה בשבת משום פיקוח נפש. ב' שמא הנכרי יעשה עבורו מלאכה בשבת, ואם אין חשש שיעשה מלאכה, או שהמלאכה נעשית עבור נכרים, לא שייך טעם זה. ג' משום איסור תחומין, ואם קרקעית הספינה גבוהה י' טפחים מקרקע הים לא שייך טעם זה, וכשמגיע לעיר אין לו אלא ד' אמות, אא"כ קנה שבייתה בספינה מערב שבת, או שיצא ברשות. ד' משום ביטול מצות עונג שבת, דבג' ימים ראשונים יש צער מההפלגה, ובנהרות לא שייך טעם זה כיון שאין צער למפליג בהם. ה' משום שנראה כצף וטש על המים, שזה אסור גזירה שמא יעשה חבית של שייטים. אופני התר: א' במקום שלא שייך אף אחד מהטעמים הנ"ל. ב' לצורך מצוה מותר להפליג אפילו בערב שבת, ויפסוק עימו שלא ילך בשבת. ג' אם מפליג שלשה ימים לפני שבת. ד' מותר לצאת לדרך קצרה ביום שישי מיד בבוקר.

הליכה בשיירה במדבר זהו דבר המצריך חילול שבת מפני הסכנה, ולכן אסור לצאת בשיירה ג' ימים לפני שבת, ואם הוא יוצא לדבר מצוה מותר אם מסכסם עמהם שלא ילכו בשבת (ואם ממשכימים ללכת ויש בדבר איזה ספק פיקוח נפש מותר ללכת עמהם).

סימן רמ"ט

התחלת מצור לפני שבת

איתא בגמרא (שבת י"ט). **אין צרין על עיירות של גוים פחות משלשה ימים קודם השבת, ואם התחילו אין מפסיקין.** וכתבו הרי"ף והרא"ש שהטעם הוא שבגלל הטיירה ופחד לא מועיל להם האוכל והשתיה ומבטלים עונג שבת, ואחרי ג' ימים עובר הפחד.

וכתב הטור שמלחמות מצוה מתחילין אפילו בשבת. וכתב הבית יוסף שמקורו ממה שנתבאר בסימן הקודם שאף שאין מפליגים בספינה ג' ימים קודם השבת, מ"מ לדבר מצוה מותר. וכן איתא להדיא בירושלמי, ומביא שם ראייה ממה שיריחו נכבשה בשבת. והאידנא שאין ישראל הולכין להלחם ולצור על עיירות א"צ לכתוב דין זה, והטור כתבו משום שזה מוזכר בגמרא יחד עם דין שילוח אגרות והפלגה בספינה.

סעיף א'

יציאה לדרך בערב שבת

איתא בגמרא (סוכה מ"ד): **אמר איבו משום רבי אלעזר ב"ר צדוק, אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר מג' פרסאות.** אמר רב כהנא

לא אמרן אלא לביתה, אבל לאושפיזיה אמאי דנקיט סמיך.
איכא דאמרי לא נצרכא אלא אפילו לביתה. ואמר רב כהנא
בדידי הוה עובדא ואפילו כסא דהרסנא לא אשכחי.

מהרי"ף והרא"ש משמע שהלכה כלישנא בתרא, וכן פסקו הרמב"ם והטור.

פסקי ההלכה

אין לצאת בערב שבת בתחילת היום לדרך שהיא יותר מג' פרסאות, דדרך זו לוקחת קרוב לשליש היום, וצריך שיגיע למקום ששובת שם בעוד היום גדול, כדי שיספיק להכין צרכי סעודה לשבת. והאיסור הוא בין שהולך לבית אחרים בין שהולך לביתו, ואף שמכוין שבביתו יהיה לו יותר עונג שבת, מ"מ אסור שמא לא ידעו מביאתו ולא הכינו בשבילו.

אופני התר - א' אם הוא נמצא במקום שאין לו בתוך ג' פרסאות מקום שיכול להכין צרכי שבת, מותר לו ללכת אפילו כמה פרסאות. **ב'** אם הוא נמצא במקום שאינו ישוב בטוח מותר להמשיך ללכת עד שיגיע למקום בטוח, אפילו אם יש לו צרכי שבת. **ג'** אם שלח להודיע שהוא בא לשבת, מותר ללכת כמה פרסאות בכל גוונא, ומ"מ יזהר שלא יתאחר לבוא עד סמוך לערב. **ד'** אם הולך לצורך מצוה נראה שיש להקל ללכת יותר מג' פרסאות, אם הוא משער שיגיע בעוד היום גדול.

בעולת שבת מחמיר אף אם מולך מזונותיו עימו, משום לא פלוג, וכן מוכח בבית יוסף, ובא"ר מצדד להקל בזה.

הנוסע בעגלה או רוכב על סוס יכול ליסוע הרבה עד שלישי היום, ומהב"ח משמע שבעגלה מותר ליסוע אפילו אחר חצות, ובלבד שיעצור בעוד היום גדול, בכדי שיוכל להכין צרכי שבת.

במדינות אלו שרגילים להכין צרכי שבת ברווח, אין נזהרים בהלכה זו, בין בהולך לביתו בין בהולך להתארח בבית אחרים, ומ"מ יזהר לכתחילה שלא ילך או יסע עד סמוך לערב, כדי שלא ישלש בחילול שבת, כשמוסיפים אוכל בשבילו, או אם לא יספיק להגיע לפני שבת יכול להכשל בהוצאה והכנסה ויציאה חוץ לתחום ושביתת בהמתו, ולכן ימהר לשבות אפילו בכפר אף שהיום גדול והדרך טובה, אך אם אירע שהלך עד חשיכה והיה בבין השמשות בתוך תחום עיר, מותר ללכת בתוכה, אך צריך לרדת מהעגלה והסוס.

סעיף ב'

קביעת סעודה בערב שבת

איתא בגמרא (פסחים צ"ט): **תניא לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך.** ולהלן (ק). איתא שהלכה כרבי יוסי.

הר"ן סובר שלרבי יוסי מותר להתחיל לאכול עד שתחשך, וכ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן שכך דעת הרי"ף, וכן הסכים הרא"ש, אבל דעת בה"ג שאפילו רבי יוסי מודה דמט' שעות ולמעלה אסור להתחיל.

עוד איתא בגמרא (גיטין ל"ח): **א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, ב' משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה בערב שבת ואחת בשבת (בשעת בית המדרש), ושתיהן נעקרו.** והטור למד מגמרא

זו שאסור לקבוע סעודה בערב שבת, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול, ורבי יוסי מתיר דווקא אכילה בעלמא ולא בקביעות סעודה, וס"ל שאיסור זה הוא כל היום, כפשטות הגמרא.

והנה כתב הרמב"ם "אסור לקבוע סעודה ומשתה בערב שבת מפני כבוד השבת, ומותר לאכול ולשתות עד שתחשך, ואף על פי כן מכבוד שבת שיימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול". ופירש המגיד משנה שסעודה ומשתה שאינו נהוג בימות החול אסור כל היום, ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה מותר כל היום אפילו בסעודה שרגיל בה בחול, וכדברי יוסי דפרק ערבי פסחים, אך מצוה להמנע מלקבוע סעודה שנהוג בה בחול מט' שעות ולמעלה, דרבי יוסי לא מיירי אלא בלי קביעות סעודה. וכתב הבית יוסף שהטור פירש דברי הרמב"ם שהאיסור שהזכיר בתחילת דבריו היינו מט' שעות ולמעלה, ואין חילוק בין סעודה שרגיל בה לסעודה שאינו רגיל בה. וכתב הבית יוסף שנראה כפירוש המגיד משנה.

ומבואר מדברי המגיד משנה שכוונת הרמב"ם "מנחה" לט' שעות ולמעלה, וכן משמע במתני' (פסחים ט"ז:): **ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך**, ואיתא בגמרא (שם ק"ז): דהיינו סמוך למנחה קטנה, ומבואר שזה מפסיק כדי שיהיה תאב לסעודת הלילה, וט' שעות היינו חצי שעה קודם מנחה קטנה, כמו שצריך בערב פסח. אבל הראב"ד כתב שהאיסור הוא כבר מחצות. וכתב המגיד משנה בשם המפרשים שאף על פי שמותר לאכול עד שתחשך, ואפילו להתחיל מותר, הני מילי לצורך שעה, אבל לעשות כן תמיד לא, דמיחזי כמזלזל בכבוד שבת.

פסקי ההלכה

אסור לקבוע בערב שבת (וה"ה בערב יו"ט) סעודה ומשתה שאינו רגיל בה בימות החול, מפני שמצוה לכבד ולענג את השבת, וצריך שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול. וי"א שהטעם שמתוך טרדת הסעודה לא יתעסקו בצרכי שבת. והפמ"ג מצדד שיעקר הטעם הוא שזה זלזול לשבת, שעושה בערב שבת סעודה כמו בשבת. וכל היום בכלל האיסור. ואיסור זה הוא אפילו כשעושה כך רק פעם אחת.

עשיר גדול שאוכל בכל יום סעודה כמו בשבת, יש למנוע מזה בערב שבת, כדי שיאכל בלילה לתאבון, ובשבת צריך לעשות שינוי בסעודת היום להקדים או לאחר, כדי שיום השבת יהיה ניכר משאר השבוע.

סעודת אירוסין ונישואין – אם אירס במשך השבוע אין לקבוע הסעודה בערב שבת, אבל אם אירס בערב שבת, כיון שמותר ליארס שמא יקדמנו אחר, מותר גם לעשות סעודה בערב שבת, וכן כשנושא בערב שבת מותר לעשות סעודת נישואין, אך לכתחילה טוב ונכון לעשות כדעת הא"י ולדחות את הסעודה ליום אחר אפילו באירס בערב שבת. ואמנם סעודה שעושים בזמן השידוך אין לעשותה בערב שבת, אפילו אם השידוך נגמר באותו יום, כיון שאינה סעודת מצוה, ומה שנוהגים לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מיקרי סעודה.

סעודת שזמנה בערב שבת כגון ברית מילה ופדיון הבן וסיום מסכתא, כתב הרמ"א שמותר לעשותם בערב שבת, כיון שגם הם מצוה, ומ"מ לכתחילה מצוה לעשותם בשחרית משום כבוד שבת, כמו שמבואר

בסימן תרצ"ה לענין סעודת פורים, ובדיעבד יכול לעשותם ממנחה ולמעלה. ואפילו התינוק היה חולה והברית אינה ביום השמיני, מותר, (דמ"מ הרי אסור להניחו ערל אפילו יום אחד), וכן פדיון הבן לאחר ל' מותר לעשות לו סעודה בערב שבת, דכל שעתא מחויב לפדותו. ואם ע"י סעודת המצוה לא יוכל לאכול בלילה מפני אכילה גסה, י"א שאין לו לחוש לזה כיון שהוא עוסק עתה בסעודת מצוה, והבה"ל כתב שכיון שסעודת הלילה היא חיוב מדינא, משא"כ סעודת ברית ופדיון הבן שאינם אלא מצוה בעלמא, א"כ אם משער שע"י אכילתו יתבטל לגמרי מסעודת הלילה, צריך להמנע מלאכול שיעור שמשער שיגרום לו שלא יוכל לאכול בלילה.

אכילה ושתייה בלי קביעות סעודה מותרת כל היום, ואין מצוה להמנע מזה, אך אינו בכלל זה אם שותה הרבה מיני משקה עד שיהא שבע, ומצוה להמנע מזה עכ"פ מתשע שעות ולמעלה.

קביעת סעודה שרגיל בה בימות החול מותר כל היום מן הדין כיון שאינו עושה סעודה רחבה, אבל מצוה להמנע מלקבוע סעודה שרגיל בה בחול, מט' שעות ולמעלה, (והיינו שלא לאכול פת כדי שביעה, אבל מעט כדי להשקט רעבונו אינו בכלל קביעת סעודה לענין זה). ואם התחיל אינו מפסיק, ושעות אלו הם שעות זמניות, ובחורף כשהימים קצרים מאד מצוה להמנע אפילו קודם ט' שעות, כל שהוא משער בנפשו שע"ז לא יהיה תאב לאכול בלילה.

אכילת מזונות לפני סעודת שבת – הא"ז כתב שאסור לאכול מיני מזונות לפני הסעודה, כיון שיעקר הסעודה היא לחם, וצריך לאכול את הלחם לתאבון, והדרכי משה חולק עליו, והמ"א הסכים עם הא"ז, (ומבועד יום מותר גם למ"א), ובמקומות שנוטלים ידים לפני הקידוש על הכוס, פשיטא שאסור לאכול לפני המוציא, כדי שלא יהיה הפסק רב בין נטילה להמוציא, וגם הוי גרם ברכה שאינה צריכה, וגם אסור להקדים ברכת מזונות לברכת המוציא. ונהגו להקל בשחרית לאכול מזונות אחרי הקידוש לפני הסעודה, וכדעת הד"מ, והגר"ז יישב המנהג וכתב שאין למחות ביד המקילים, ומ"מ יש אנשי מעשה שמחמירים לעצמם במקום דאפשר, ונוטלים ידים ואוכלים לחם מיד אחרי הקידוש, ואוכלים הכל בתוך סעודת הפת, ועכ"פ לכו"ע נכון להדר שלא למלא כריסו משארי אכילות לפני סעודת הפת.

תענית בערב שבת

סעיף ג'

איתא בגמרא (עירובין מ:): **הני בני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי**. הטור לומד מגמרא זו שדרך אנשי מעשה להתענות בערב שבת, והבית יוסף כתב שאין משם ראייה מוכרחת, אמנם בירושלמי מבואר כן להדיא.

פסק ההלכה – כתב השו"ע שדרך אנשי מעשה להתענות בכל ערב שבת, והטעם הוא כדי שיהיו תאבים לאכול בלילה. וכתב המ"ב שהב"ח והמ"א ושאר אחרונים הסכימו שאין להתענות בערב שבת, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, אא"כ הוא איסטניס כ"כ שאם יאכל ביום לא יוכל לאכול בלילה לתאבון, דאז הוא מנהג טוב, אם אין מזיק לו התענית.

סעיף ד'

עוד איתא בגמרא (שם) והלכתא מתענה ומשלים.

דעת התוספות והמרדכי והרא"ש וההגהות מיימוניות שכוונת הגמרא שמוותר לו להשלים אם ירצה, אבל אינו חייב להשלים, אבל הראב"ה והרוקח כתבו שצריך להשלים.

עד מתי מתענה - כתב המגיד משנה בשם הראב"ד שהשלמה היינו שאינו אוכל עד השקיעה, אבל מהשקיעה שזה זמן תוספת שבת וכבר קידש היום אינו רשאי להתענות. וכתבו הרא"ש והטור שכיון שמוותר לו להשלים, וכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית, צריך להשלים עד צאת הכוכבים, אא"כ פירש בשעת קבלת התענית שיתענה עד שישלים תפילתו עם הציבור. ודעת הרמב"ם (וכ"כ המרדכי בשם רבינו מאיר, וכ"כ בהגהות מיימוניות) שמתענה ומשלים היינו עד אחרי מעריב, ואם התפלל מעריב מבעוד יום אחרי פלג המנחה מותר לאכול אחרי התפילה אפילו לפני השקיעה, אמנם תענית חלום מתענים עד צאת הכוכבים, דאפילו בשבת מותר להתענות, כיון שהתענית היא מפני הסכנה לבטל ולבער חלום רע, ושמוא אם לא יתענה עד הלילה זה לא יועיל, אבל דעת האור זרוע להתיר לאכול אחרי מעריב אפילו מבעוד יום.

וכתב המרדכי שפעם אחת חל עשרה בטבת ביום ששי, וכשרצה ר"י לילך לבית הכנסת טעם מהתבטל, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. והוא דאיתא בגמרא מתענה ומשלים, היינו שאפשר להשלים, אבל עדיף לא להשלים.

פסקי ההלכה

אם קיבל עליו להתענות בערב שבת לדעת השו"ע צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אף אם כבר התפלל מעריב, ואינו נחשב איסור שנכנס לשבת מעונה אע"פ שבשבת עצמה אסור להתענות. ואם פירש שיתענה עד שישלימו הציבור תפילתם מותר אפילו אם עוד היום גדול, וכן אם התנה להתענות רק עד אחרי מנחה גדולה מועיל תנאו, אף אם היה חייב תענית, ורצה לפרוע התענית בערב שבת, לא מהני, כיון שלא השלימו כדון, וצריך לפרוע ביום אחר.

וכתב הרמ"א שיי"א שבין בתענית יחיד בין בתענית ציבור, חשיב השלמה להתענות עד שיצאו הציבור מבית הכנסת, כיון שקיבלו שבת בתפילה, ולדבריהם אם תאב לאכול אינו נכון להמתין בערב שבת מעת בואו מבית הכנסת עד צאת הכוכבים, והיינו כשמתפללים מפלג המנחה ולמעלה שזה שעה ורבע (זמנית) לפני השקיעה, (אך בחול לכו"ע אינו השלמה אלא בצאת הכוכבים), אבל קודם לכן אף אם קיבל שבת לפני מעריב אחרי מנחה לא מהני ואסור לאכול. ומהראב"ד משמע שתיכף מששקעה חמה והוא קיבל עליו שבת, אע"פ שלא התפלל הוי השלמה, אך נראה דהראב"ד וכן הי"א לא איירי אלא בסתם קבלת תענית, אבל האסור על עצמו לאכול יום אחד בלשון נדר לכו"ע אסור עד שתחשך. והכריע הרמ"א שבתענית שיחיד גזר על עצמו לא ישלים, ומ"מ לכתחילה יותר טוב שיתנה כך בשעת קבלת התענית, ובתענית ציבור כיון דחמירא ישלים, ואפילו תנאי לא מהני, (אא"כ גזרו הציבור עליהם תענית, דבזה מהני תנאי).

מה נחשב תענית יחיד - תענית יחיד היינו שקיבל על עצמו להתענות

בערב שבת זו, או שדרכו להתענות בכל ערב שבת, או בערב ר"ח שחל בערב שבת (אך האומרים יום כיפור קטן ביום חמישי יתענו ביום חמישי), או שמתענה יום שמת בו אביו ואמו, או בכ' סיון, או תעניתים המבוארים בסימן תק"פ.

אם מתענה בכל ערב שבת והשלים בפעם הראשונה, צריך לנהוג כך לעולם, וכן בכל הנזכר לעיל, ולכתחילה יותר טוב שלא ישלים בפעם הראשונה כשחל בערב שבת, כדי שלא יצטרך להשלים תמיד.

אם כשהתחיל להתענות ביום שמת בו אביו ואמו וכדו' זה לא היה ערב שבת אלא חול, והשלים, י"א שגם כשחל בערב שבת צריך להשלים אא"כ התנה, ויש חולקים, ובמקום צער יש לסמוך על המקילים ולאכול מיד אחרי יציאתו מבית הכנסת אף שהיום גדול.

תענית חלום צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אף להי"א הנ"ל, ויש פוסקים שמקילים גם בזה לאכול אחרי שיוצא מבית הכנסת ערבית, אך האחרונים הסכימו שאין להקל בזה מפני הסכנה.

י' טבת שחל בערב שבת משמע בבית יוסף שאינו חייב להשלים אלא אם רוצה, אבל מדברי הרמ"א משמע שצריך להשלים.

עיקרי הדינים -

יציאה לדרך - אסור לצאת בערב שבת בתחילת היום לדרך שהיא יותר מג' פרסאות, מפני שלא יספיק להכין צרכי שבת במקום שיגיע לשם. אופני התר: א' אם הוא נמצא במקום שא"א להכין צרכי שבת. ב' אם הוא נמצא במקום בטוח. ג' אם שלח להודיע שהוא בא לשבת, ומ"מ יזהר שלא יתאחר לבוא עד סמוך לערב. ד' אם הולך לצורך מצוה והוא משער שיגיע בעוד היום גדול. ה' אם הוא נוסע בעגלה וכדומה. ו' אם במקום שהוא הולך נוהגים להכין צרכי שבת ברווח.

קביעת סעודה - אסור לקבוע בערב שבת סעודה ומשתה שאינו רגיל בה בימות החול. אופני התר: א' אם אירס או נשא בערב שבת. ב' סעודה שזמנה בערב שבת כמו ברית מילה ופדיון הבן, ונכון לעשותם בבוקר. ונכון להמנע מטי' שעות ולמעלה אף מסעודה שרגיל בה בחול.

תענית - אם קיבל עליו להתענות בערב שבת, לדעת השו"ע יתענה עד צאת הכוכבים, ולרמ"א בתענית יחיד אם מתפללים מעריב אחרי פלג המנחה יתענה עד שיצאו הציבור מבית הכנסת, ויותר טוב שיתנה זאת בשעת קבלת התענית.

סימן ר"נ

הכנה לשבת

סעיף א'

כתיב "והיה ביום השישי והכיניו את אשר יביאו", ולמדו מכאן חז"ל שמצוה להכין ביום שישי צרכי שבת (והביאור הלכה דן אם זה דאורייתא, או שזה דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא), ודרשו חז"ל שההכנה תהיה מיד בבוקר (הכנה [לשבת] דומיא דהבאה [של המן שהיתה מיד בבוקר]). ודין ההכנה לשבת הוא מכלל כבוד שבת, ודין כבוד שבת נלמד מדכתיב "וקראת לשבת עונג לקדוש ד' מכובד", ומדכתיב וקראת לומדים שזה מצוה על כל אדם, וממילא מצוה בו יותר מבשלווחו. ובסימן זה יבוארו דיני זמן ההכנה לשבת.

איתא בגמרא (שבת ק"ז:): **אמר רב חסדא לעולם ישנים אדם להוצאת שבת, שנאמר "והיה ביום השישי והכיניו את אשר יביאו" - לאלתר.**

ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו, כמבואר פרטי הדינים בסימן רמ"ב.

סימן רנ"א

מלאכה בערב שבת

סעיף א'

איתא בגמרא (פסחים נ:): **מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי, דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים, מן המנחה ולמעלה, אינו רואה סימן ברכה לעולם. התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור, סמוך למנחה לא, הכא מחצות. אי נמי התם (בערב שבת) סימן ברכה הוא דלא חוי, אבל שמותי לא משמתינן ליה, הכא (בערב פסח) שמותי נמי משמתינן ליה.**

שיטת מהר"ם מרוטנבורג שהאיסור הוא משש שעות ומחצה, דמשמע בגמרא שהחילוק בין ערב פסח לערב שבת הוא שיעור סמוך למנחה דהיינו חצי שעה. וכן דעת הטור. אבל רש"י כתב שמנחה היינו ט' שעות, (דאל"כ הוי תני חצות), ואף שזמן מנחה קטנה הוא בט' שעות ומחצה, שמא י"ל שכמו שבערב פסח אסור חצי שעה קודם מנחה גדולה, ה"ה בערב שבת אסור חצי שעה קודם מנחה קטנה, דלא מצינו חילוק בין ערב פסח לערב שבת בזה. ומהרא"ם נראה שגרס ברש"י מט' שעות ומחצה.

פסקי ההלכה

העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה, שאף שירויח במקום זה יפסיד במקום אחר, ומשמע מכמה פוסקים שיש בזה גם חשש איסור, אלא שאינו חמור כשאר איסורי שבות שהיה חייב על זה מכת מרדות.

איזה מנחה - י"א שהכונה למנחה גדולה והיינו משש ומחצה, וי"א שהכונה למנחה קטנה והיינו מתשע ומחצה, והמיקל לא הפסיד, והשעות הנ"ל הם זמניות. ומשמע מהמ"א שפועלי שדה צריכים לשבות ממנחה גדולה גם לדעה השניה, ובזמננו לא נהגו כך, ואפשר שהטעם משום שאנשי הבית מכינים את צרכי השבת, ומ"מ כל ירא שמים יפסיק ממלאכה בשדה עכ"פ מזמן מנחה קטנה (אם לא שזה דבר האבד), ורבים מחמירים שיפסיק אף ממלאכתו שבבית.

דווקא **ממלאכת קבע** צריך לפסוק, אבל מלאכת עראי אפילו בשכר מותר, ולכן מותר לכתוב אגרת שלומים וכדו', ואפילו שרית דיו וסממנים וצידת חיה ועופות מותר.

פועל הנשכר אצל בעה"ב מותר לעשות מלאכה עד סמוך לשקיעת החמה, בכדי שילך לביתו למלא לו חבית מים ולצלוח לו דג קטן ולהדליק לו את הנר, אא"כ יש באותו מקום מנהג קבוע להפסיק קודם לכן. וכל זה כשכבר נשכר ליום בסתמא, אבל כשבא להשכיר עצמו ישכיר עצמו בערב שבת רק עד זמן מנחה קטנה.

פרקמטיא - המ"א כתב שאינו בכלל מלאכה, ושאר אחרונים חלקו עליו בראיה,

ישכים בבוקר ביום שישי להכין צרכי שבת מיד אחרי קריאת שמע ותפילה, אך אם הוא רגיל ללמוד אחרי התפילה איזה שיעור קצוב או שלומד עם רבים לא יבטל לימוד זה, אך בעה"ב שרוצה להכנס לתוך הישיבה ואין לו בביתו מי שיכין עבורו, אין לו להכנס. ואם הדרך באותו מקום למכור בבוקר ולא ימצא לקנות אחר לימודו, לא יקבע לימודו אלא אחרי הקניה, ואם לא ימצא לקנות אחרי התפילה, יקנה ואח"כ יתפלל, אפילו אם עיי"ז יצטרך להתפלל ביחידות, דמותר לעשות חפצי שמים לפני התפילה, אך יראה לקרוא ק"ש מקודם, כיון שכבר הגיע זמנה, אא"כ ע"י הקריאה יאחר את הקניה.

אע"פ שהכין בהשכמה, טוב שיוסיף ויכין גם בבין השמשות.

הכנה ביום חמישי - עדיף להכין לשבת ביום שישי מאשר ביום חמישי, כיון שבשישי ניכר יותר שזה לכבוד שבת, אמנם דבר שצריך הכנה רבה כמו בשר למלוח יקנה ביום חמישי (אא"כ מצא בשר כחוש, ויתכן שביום שישי ימצא בשר שמן וטוב), ובימים הקצרים כל מה שיכול להקדים את ההכנה ליום חמישי עדיף.

הכנה באמצע השבוע - אם נזדמן לו באמצע השבוע דבר נאה יניחו לשבת, ופשיטא שבדבר שאינו מצוי לקנות והוא לא מתקלקל יניח אותו לשבת.

הכנה ע"י האדם בעצמו - אפילו מי שיש לו כמה עבדים לשמשו, ישתדל להכין בעצמו איזה דבר לצרכי שבת, שהרי בכל המצוות מצוה בו יותר מבשלוחו, וכדמצינו בכמה אמוראים מה היו מכינים בעצמם לשבת, ומהם ילמד כל אדם אפילו החשוב ביותר, ולא יאמר לא אפגום כבודי, כי זהו כבודו שמכבד את השבת, כיון שהדבר ניכר שהוא עוסק במצוה, (משא"כ באבידה שכיון שאינו ניכר שזה מצוה, לכן פטרה התורה אפילו אם ירצה להודיע שזה אבידה). ואף שאין מבטלים תורה אפילו זמן מועט למצוה שיכולה להעשות ע"י אחרים, שאני הכא שהמצוה מוטלת עליו בעצמו, אי נמי כבוד שבת חמיר וצ"ע. וברמב"ם כתב דין ההכנה לשבת בלשון חובה, אך אפשר שכוונתו עין חובה אבל לא חובה גמורה כהדלקת הנר, וצ"ע. ובפרט בימים הקצרים, וכ"ש סמוך לשבת, חיוב גמור לעסוק בכל כוחו כדי שלא יתחלל שבת. וכתב המ"ב ו"ראיתי אנשי מעשה גדולי תורה שהיו מכבדים את הבית בעצמם בימים הקצרים כדי שלא יתחלל שבת, וזהו חוב גמור על כל אדם".

טוב שיאמר על כל דבר שקונה זהו לכבוד שבת, כי הדיבור פועל הרבה בקדושה.

מצוה לטעום מכל תבשיל בערב שבת, כדי לתקנו יפה, וי"א שהטעימה בשבת מכל מין היא מצוה, וגם בערב שבת משמע שהטעימה היא מצוה.

יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת, כי שבת נקראת שבת מלכתא, ואין נאה לקבל פני המלך ית"ש בבלואי סחבות של חלאת העוונות.

יש לפנות את הבית מהאבק והעפר ומקורי העכביש בערב שבת, וידמה בנפשו כאילו יבוא להתאכסן אצלו מלך בשר ודם כמה היה מכבד את הבית ומציע את המיטות, וכ"ש שבת מלכתא.

יש להשחזיז את הסכין בערב שבת, כי זהו מכבוד השבת שמכין עצמו לאכילה.

אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה, וי"א שיש בזה חשש איסור. י"א שהכונה למנחה קטנה, וי"א גדולה, והמיקל לא הפסיד. אופני התר: א' מלאכת עראי. ב' פועל השוכר אצל אחרים. ג' לצורך שבת, או כדי לקבל שכר ולקנות צרכי שבת. ד' מלאכות המותרות בערב פסח וחול המועד. ה' כתיבת ספרים לעצמו. ו' תספורת.

והפמ"ג מתרץ שכוונת המ"א להתיר לפני מנחה קטנה אבל ממנחה קטנה ולמעלה דינו כשאר מלאכות, ובמחצית השקל משמע שזמן סגירת החנויות הוא כמו לענין שאר המלאכות, אבל הוא מיקל לענין פרקמטיא בציינעא, והעולם נהגו להקל לענין סגירת החנויות, ונראה שסומכים על דעת הט"ז שסובר שאין בזה איסור בכל גוונא.

סעיף ב'

מלאכה לצורך שבת - מותר לתקן בגדיו וכליו לצורך שבת, וכן לתפור מחדש מותר, ומשמע מהא"ר והפמ"ג שמוותר אפילו מלאכת אומן, ובג"ר א משמע שמוותר רק מעשה הדיוט. וכן מותר לתקן בגדי חבירו לצורך שבת אם אינו נוטל שכר, ואם הוא עני שאין לו מה יאכל מותר אף ליטול שכר, ואם הוא רואה שאם לא יביא את הבגד לשבת יפחות לו משכירותו כנהוג, או שמכאן ואילך לא יתן לו להשתכר, אפשר שזה בכלל דבר האבוד, ועוד יש להקל בזה בשעת הדחק על פי דעת ר"י שאם התחיל יכול לגמור, אמנם מי שהוא בעל מלאכה ירא ד', יראה מתחילה לזרז עצמו שלא יגיע למצב שיצטרך לעשות עד סמוך לשקיעת החמה, אם לא שהשעה דחוקה לו. וכן כל המלאכות המותרות בערב פסח וחול המועד מותרות בערב שבת. ואפילו יש לו לחם, אבל הוא צריך מומן לצרכי שבת כדי לענגו בבשר ודגים ומשקים טובים ג"כ י"ל שמוותר, אבל בלאו הכי יש לזיזהר מאד בזה.

כתיבה - מותר לכתוב ספרים לעצמו בדרך לימודו, אבל לא יכתוב לחבירו ספרים בשכר, ולכן לא יכתוב סת"ם בשכר, אא"כ הוא צריך להם עכשיו, או שהוא דחוק לצרכי שבת.

תספורת - מותר להסתפר כל היום, אפילו אם הספר הוא ישראל ונוטל עליה שכר, וטעם ההתיר הוא דניכר שעושה לצורך שבת, אבל יש לזיזהר מלגלח נכרי, והגר"א סובר שאין לספר ממנחה ולמעלה אפילו בחינם, כי תמיד זה מלאכת אומן. והאריז"ל היה נזהר שלא לגלח אחר שהגיע זמן מנחה לפני שהתפלל, ואפילו לצורך שבת, והעולם לא נזהרים בזה אפילו אחרי שהגיע זמן מנחה קטנה, וי"ל שכיון שקוראים לבית הכנסת לא חיישינן שיעבור עי"ז זמן תפילה.

זהירות מאיסור הקפת הראש - איסור הקפת הראש יש בו לאו ד"לא תקיפו פאת ראשכם", וי"א שבפאת הראש אסור אפילו אם מעביר במספרים כעין תער דהיינו סמוך לבשרו, משא"כ בפאת הזקן. (ובעונותינו הרבים נכשלים בזה, ויש בזה חשש דאורייתא, ולפחות ישאירו קצת מן הקצת). ושיעור הפאה הוא מכנגד שער שעל פדחתו, ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, וכל רוחב השערות שבמקום זה בכלל פאת הראש, וגם השיער שאצל אזנו יש בו לאו גמור לכ"ע, ומשם ולמטה מתחלת פאת הזקן. ואחד המקיף ואחד הניקף בכלל האיסור, ואפילו אם המספר נכרי יש לישראל להזהירו שלא יגע בפאת הראש, ואפילו במרחץ מותר להפסיקו לאפרושי מאיסורא, אם יהיו דבריו נשמעים לו.

יש לאדם **למעט קצת מלימודו בערב שבת** כדי להכין צרכי שבת, ולכן יש מקומות שאין קובעים ישיבה בערב שבת, אך דבר שיש לו קצבה או שלומד עם רבים לא יבטלנו, אך אם עי"ז לא ימצא מה לקנות לא יקבע הלימוד בבוקר. ואם יש לו משרת או שהכין כבר ביום חמישי יכול ללמוד כדרכו, אך יתקן איזה דבר לכבוד שבת, ואפילו יש לו כמה עבדים. וע"ע בכל זה בסימן ר"נ.

עיקרי הדינים -

עשיית מלאכה מן המנחה ולמעלה - העושה מלאכה בערב שבת מזמן מנחה ולמעלה

סימן רנ"ב

עשיית מלאכה בערב שבת שנגמרת בשבת

מותר להתחיל מלאכה בערב שבת סמוך לחשיכה, אע"פ שאין המלאכה נגמרת מבעוד יום אלא בשבת, ובשבת עצמה אסור לעשות זאת, דכיון שעושה בזמן המותר, והמלאכה נגמרת מאיליה בשבת, מותר, וכדלהלן.

סעיף א'

שרית דיו וסממנים

איתא במתני' (שבת י"ז): **בית שמאי אומרים אין שורין דיו וסמנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום, ובית הלל מתירין.**

פסק ההלכה - מותר לשרות דיו וסממנים במים בערב, אע"פ שבשבת עצמה אסור משום מגבל, וי"א משום צובע. (וכן במקרים דלהלן איכא איסור דאורייתא לעשותם בשבת).

נתינת אונים של פשתן ליורה או צמר לתנור

איתא במתני' (שם) **בית שמאי אומרים אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיהיילו מבעוד יום, ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין, ובית הלל מתירין.** ואיתא בגמרא (י"ה): דמירי דווקא כשהיורה אינה על האש, והיא טוחה בטיט.

פסקי ההלכה

מותר לתת אונים של פשתן לתנור בערב שבת כדי שיתלבנו, אפילו אין הכיסוי טוח בטיט, ולא חיישינן שמא יחתה בשבת, דכיון שהרוח מזיקה להם, לא חוששים שיגלה את הכיסוי.

מותר לתת בערב שבת צמר ליורה שאינה על האש, כדי שהצמר יקלוט את הצבע, ודווקא אם היורה אינה על האש, והיא טוחה בטיט, אבל אם היורה ע"ג האש, אסור אפילו אם יש זמן שיקלוט הצבע מבעוד יום, שמא יחתה בגחלים כדי שהצבע יקלט טוב, ואפילו אם היורה אינה על האש אם אינה טוחה בטיט אסור, שמא יגיס בה בכף שזה אסור אע"פ שכבר נקלט הצבע, (והמגיס בקדירה של תבשיל, אפילו אם אינה ע"ג האש חייב משום מבשל, כיון שמקרר את הבישול, אך בזה אין איסור במבושל כל צרכו).

פריסת מצודות

איתא במתני' (י"ז): **בית שמאי אומרים אין פורסין מצודות חיה ועופות ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום, ובית הלל מתירין.**

פסק ההלכה - מותר לפרוס בערב שבת מצודות חיה ועופות ודגים, אע"פ שהפורס מצודה בשבת חייב משום צידה, אם בשעת פריסתו נכנסה חיה לשם.

מכירה לנכרי

איתא במתני' (שם) בית שמאי אומרים אין מוכרין לנכרי, ואין שוועין עמו, ואין מגביהין עליו אלא כדי שייגע למקום קרוב, ובית הלל מחירין. ואיתא בגמרא (י"ח:) דקיימא לן כב"ה אליבא דר"ע, דא"צ שייגע לבית הסמוך לחומה, אלא בכדי שיצא מפתח ביתו מבעוד יום.

פסק ההלכה

מותר למכור לנכרי ולהטעינו על חמורו או על כתפו סמוך לחשיכה, וכן מותר לתת לו מתנה והלוואה, אמנם אם הנכרי מתנה שיקח בשבת, או שאין שהות שיצא הנכרי מפתח ביתו מבעוד יום, גם המכירה אסורה, שמא יחשבו שהישראל ציווה להוציא לחוץ, וטעם נוסף שיחשדו שהישראל מכר לו או משכנם בידו בשבת, ונ"מ בטעם זה שהאיסור הוא גם בעיר המוקפת חומה והנכרי גר באותה העיר, וכן הסכימו האחרונים להחמיר במכירה ושכירות שהנכרי יוציאם מביטו מבעוד יום גם בעיר המוקפת חומה, אך מהחיי אדם משמע שבמקום צורך גדול מותר למכור במקום שיש עירוב ולסמוך על הטעם הראשון. ואם הישראל מכר מבעוד יום והנכרי בא לקחת בלילה, יש להקל בשעת הדחק אפילו אם הנכרי אינו אלם.

ואם הישראל ייחד מקום לנכרי מבעוד יום, י"א שבאופן זה מותר שהנכרי יוציא מבית הישראל בשבת, וכתב הרמ"א שיש להחמיר בזה, והאחרונים הסכימו דמדינא אין להקל בזה, אלא במקום הפסד וצורך גדול, אך אם הנכרי אלם מותר אף אם לא ייחד לו מקום. ואם השכיר את המקום לנכרי בפרוטה ליום השבת, העולת תמיד מיקל בזה, אבל המ"א ושאר אחרונים כתבו שאפילו בשכירות החדר אין להקל בזה.

נתינת כלים לבעל מלאכה נכרי

סעיף ב'

איתא במתני' (שם) בית שמאי אומרים אין נותנין עורות לעבדן, ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום, ובכולן בית הלל מחירין עם השמש.

דברי הראשונים

וכתבו התוס' והרא"ש והרמב"ם והר"ן שההתיר לפי בית הלל הוא דווקא בקוצץ לנכרי שר, כדמצינו בדין שליחת איגרת ע"י נכרי בסימן רמ"ז, (ודלא כדברי הגהות המרדכי שכתב בשם התוס' שנתנית כלי לכובס ועורות לעבדן אף בסתמא חשיב קציצה, כיון שאינו עושה בחינם).

וטעמא דבעינן קצץ משום דכשלא קצץ מיחזי כאלו הוא שלוחו של ישראל, וכשנתנו לו ערב שבת נראה כנותנו לו על מנת שיעשה לו מלאכה בשבת, והיכא שקצץ אז הנכרי אדעתא דנפשיה קעביד ליטול שכרו, ולא מיחזי כשלוחו של ישראל.

וכתבו הראשונים שגם היכא שקצץ אין ההתיר אלא כשהנכרי עושה מלאכה מעצמו, אבל אסור לומר לו לעשות מלאכה בשבת.

ואיתא ברוקח בשם הירושלמי שאם נתן כליו לכובס נכרי וראהו עושה בהם מלאכה בשבת, צריך למחות בידו, אלא אם כן קצץ. ולאורה כשנותן לו שכר מותר אפילו בלא קצץ.

נחלקו הראשונים אם מותר לתת בגדים או עורות לנכרי ביום רביעי או בחמישי היכא שלא קצץ, דעת הרא"ש שמותר, ודעת הר"ף והרמב"ם והר"ן שגם ברביעי וחמישי מותר דווקא בקצץ.

דעת הר"ד שההתיר שהנכרי יעשה את המלאכה בביתו זה דווקא כשעושה בשכר, אבל כשעושה בחינם אסור א"כ ידוע שיכול לגמור את המלאכה לפני שבת. וההגהות מרדכי מתיר אפילו בחינם, וכתב הבית יוסף שמסתבר להתיר, דגם בחינם שייך לומר דבעבידתיה עסיק.

פסקי ההלכה

מותר לתת בערב שבת סמוך לחשיכה בגדים לכובס נכרי או עורות לעבדן נכרי וכן שאר מלאכות, דאדעתא דנפשיה עביד, ואין חילוק אם הנכרי עושה את כל המלאכה או רק גמור מלאכה, ואין חילוק בין אם העצים והמטוה של הישראל, או שהכל של הנכרי. וההתיר הוא באופן שהנכרי מוציאם מפתח ביתו מבעוד יום, וקצצו את מחיר המלאכה, או שסיכמו שיתפשרו על השכר, ובזה אפילו רואה את הנכרי עושה מלאכה בשבת א"צ למחות בו. ובזמן הזה שיש מחיר קבוע לכביסה, בסתמא דינו כקצץ אם קבעו שעושה בשכר ולא בחינם, ואפילו לא סיכמו להתפשר על השכר, ואולי מותר אפילו אם לא סיכמו כלל שישלם לו, וצ"ע למעשה. ודבר שידוע שמשלמים עליו שכר, אסור אם לא קצצו.

וי"א שאם עושה בשכר אף שלא התנה עימו כלל דחשיב לא קצץ, מ"מ אם היה זה כמה ימים לפני שבת או בערב שבת והיה שהות לגמור את המלאכה בשבת, א"צ למחות בו כשרואה שעושה בשבת, דאמרינן דבעבידתיה קעסיק כיון שעושה בשכר.

ואם הנכרי עושה את המלאכה בחינם מותר כמו בקצץ, מפני שכנראה הנכרי עושה לו עבור איזה טובה שעשה לו הישראל, אמנם בזה אם רואה את הנכרי עושה מלאכה בשבת צריך לומר לו שלא יעשה בשבת, אפילו אם נתנה לו כמה ימים לפני שבת. ויש אומרים דבעושה בחינם אסור ואין דינו כקצץ, ונכון שיקצוץ לו עכ"פ איזה דבר מועט, ואם הנכרי הציע מעצמו שיעשה עבור הישראל לכו"ע דינו כקצץ. ואם הנכרי ביקש מהיהודי שיעשה לו טובה, לרמ"א דינו כקצץ וא"צ למחות, אבל לדעת השו"ע צריך למחות בו כשרואהו שעושה בשבת, וכן משמע מסתימת הפוסקים, וכ"כ רעק"א.

וכתב הרמ"א שאם לא קצצו שכר והנכרי מצפה לשכר אסור, דבזה לא אמרינן דאדעתיה דנפשיה עביד, אמנם אם נתן לו ברביעי או בחמישי מותר אפילו אם אינו יכול לגומרה לפני שבת, ואם נתן בזמן שיש שהות לגומרה בערב שבת, מותר לתת אפילו בערב שבת.

אם הנכרי הוא שכיר יום של הישראל אסור, ואם הוא שכיר יום בימי החול ורוצה גם בשבת לעשות מלאכה בצניעא, אע"פ שאינו עושה לפניו, כיון שנודע לו צריך ללכת ולמחות בידו.

אם אמר לנכרי שיעשה מלאכה בשבת אסור אפילו בנותן לו כמה ימים לפני שבת. ואם אמר לו שהוא צריך את הכלים מיד במוצאי שבת וא"א לגומרם אם לא יעשה מלאכה בשבת, הוי כאומר בפירוש שיעשה מלאכה בשבת.

ואם עושה את המלאכה בבית ישראל אסור אפילו בדבר שדרך לתת בקבלנות ולא בשכיר יום. ואסור לשכור נכרי בקבלנות לנער פשתן בחצר של הישראל, וע"כ יקנה את הפשתן לנכרי מערב שבת שיהיה של הנכרי לגמרי.

סעיף ג'

עשית המלאכה בפרסום

שירצה, ובא ישראל הרגיל אצלו ולקחם מהחנות, הרי"ט אסר משום מוקצה, וה"ר אליהו התירם כיון שגמרו בידי אדם ויכול לגמרו ביום טוב לית ביה משום מוקצה. והקשה הבית יוסף על ה"ר אליהו דאף אם אין זה מוקצה הרי אין מביאים כלים מבית האומן, ושמא י"ל דשאני מנעלים דאין דרך בני אדם לתת לו מלאכה לעשות אלא הוא עושה משלו ומוכר, ובדידיה קא טרח.

כתב הרוקח שאם נתן לנכרי עצים לעשות לו כלי ועשה כלי, או מטוה ועשה בגד, דינו כמו עושה במחבר שנתבאר בסימן רמ"ד שאם הוא עושה בתוך התחום אסור, ושאינו עושה לעבדן וכלים לכובס שאין הנכרי עושה את התחלת הדבר, וכן אם לא נתן לגוי העצים והמטוה אלא קצץ עמו לעשות לו כלי מותר. אבל דעת הרמב"ם להתיר גם בנותן לו מתחילה, וכן נראה מדברי כל הפוסקים שלא חילקו חילוק זה.

עוד כתב הרוקח שבעורות לעבדן וכדומה צריך להמתין בכדי שיעשו, וכתב הבית יוסף שאין לזה טעם, כיון שלא נעשה בזה שום עבירה, וכן נראה מדברי כל הפוסקים שלא הזכירו דין זה.

פסקי ההלכה

אם מסר לנכרי באופן המותר (קצץ וכו'), לדעת השו"ע מותר להשתמש בכלי בשבת עצמה, כיון שהנכרי אדעתיה דנפשיה קעביד, (אא"כ אמר לנכרי סמוך לחשיכה מדוע לא גמרת מלאכתך). וכתב הרמ"א ש"א שאם ידוע שהנכרי גמר את המלאכה בשבת וזה מלאכה דאורייתא, אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשה, כיון דמ"מ נעשית המלאכה עבור ישראל, (ובב' יו"ט של גלויות מותר בשני אחרי בכדי שיעשה ממ"נ, ועד אז אסור גם לישראל אחר, והא"ר מתיר לאחרים בקצץ), וכתב הרמ"א שיש לנהוג כך לכתחילה, אך אם צריך את הכלי לשבת והיינו שאין לו בגד אחר יש להקל, ואם יש לתלות שנגמר בערב שבת מותר בכל ענין, ואם הכלי היה ראוי לשימוש בערב שבת, והנכרי רק הוסיף והחליקו וכדו' בשבת, מותר.

אם מותר ללכת לבית האומן לקחת את הכלי בשבת – אף באופנים שנתבארו להתר, מ"מ כתב הרמ"א שאסור ללכת לקחת את הכלים בשבת או יו"ט מבית האומן, בין נכרי בין ישראל, אם עשאו לישראל, אפילו יודע שנגמרה מלאכתם בערב שבת, ואפילו לצורך שבת אסור, שמא יאמרו שעשאו בשבת מדעת ישראל, אך באומן ישראל צ"ע אם מותר לצורך שבת, ואסור אפילו ללובשם בבית הנכרי, ואפשר שאין להביאם אפילו ע"י נכרי, ואם אינו מאמין לנכרי שישמור לו עד אחרי שבת, יש להקל אם הוא צריך את הבגד לשבת, שיביאו בצניעה לתוך ביתו.

נכרי שעשה כלים למוכרם, לדעת הרמ"א מותר לקחתם אם לא קוצץ לו את מחרים, ומשמע מהרמ"א שאין בזה איסור מוקצה, ושאר הרבה אחרונים אוסרים, ואפילו יודע שנגמרה המלאכה בערב שבת או באומן ישראל אסור. ואין מותר אלא אם הביא מעצמו לבית ישראל, ואיירי בעיר שרובה עכו"ם, אך בנכרי חנוני שאינו אומן אפשר שיש להקל, ויש מפסקים משום עובדין דחול.

סעיף ה'

עוד בדין עשית מלאכה בערב שבת שנגמרת בשבת
איתא בגמרא (שבת י"ח.) **חנו רבון פותקין מים לנינה ערב שבת עם**

כתב הבית יוסף שההתר לתת עורות לעבדן וכלים לכובס זה דוקא כשהנכרי עושה מלאכה בביתו, אבל אם עושה מלאכה בביתו של ישראל אסור, כמבואר בירושלמי, וכ"כ התוס' והרא"ש ועוד ראשונים שרק באופן זה מותר שהנכרי יעשה מלאכה בדבר של ישראל. והטעם הוא שכשהנכרי עושה המלאכה בביתו לא מינכרא מילתא שהיא מלאכת ישראל. ואפשר שבבית הנכרי מותר אפילו אם ידוע שזה של ישראל, דבבית הנכרי לא גזרו רבנן, וכן דעת רבינו ירוחם. עוד כתב רבינו ירוחם שדבר שלא מפורסם של מי הוא מותר לעשותה גם בפרהסיא, ואפילו בתוך התחום.

וכתב בתשובות הרשב"א על יהודי שאמר לנכרי מבעוד יום שיחתוך ערבות כדי שיהיו מוכנות למוצאי שבת, והלך הנכרי בשבת למקום קרוב לעיר וחתך משם, והיו שם רבים, ויצא הקול בעיר שבשבת קוצצים ערבה לצורך ישראל. והשיב הרשב"א שזה מותר כיון שהנכרי עוסק במלאכתו, אבל יפה עשיתם להחמיר כיון שזה נעשה בפרהסיא.

פסק ההלכה – מלאכה שמפורסם שהיא של ישראל והנכרי עושה אותה במקום מפורסם, כתב השו"ע כאן שטוב להחמיר ולמחות בידו שלא יעשה מלאכה בשבת, ובסימן רמ"ד ד' אסר בזה מזינא. אבל לכתחילה מותר לתת, ואין חוששים שהנכרי יעשה מלאכה בשבת, אא"כ יודע בודאי שיעשה מלאכה בשבת. ועל כן יש למחות ביד נכרי המכבס את בגדיו ע"ג הנהר, אך בתו"ש כתב שמותר כיון שאין ידוע של מי זה, והח"א מתיר מטעם שהדרך לתת לכובס בקבלנות, וכן בכל הכלים שהדרך לתייתם בקבלנות מותר, אא"כ עושה בבית ישראל.

סעיף ד'

ממתי מותר להשתמש בכלי שנעשה ע"י נכרי בשבת

נחלקו הראשונים האם כשהישראל קצץ לנכרי שכרו והנכרי עשה מלאכה בשבת מותר לישראל להנות מהמלאכה בשבת עצמה, הר"ן מתיר, וכן דעת השבלי הלקט, וההגהות אשר"י אוסר.

והנה כתב המרדכי בשם רב צמח גאון שבגד שתפרו נכרי אסור ליטלו ממנו ביו"ט, כדאיתא בגמרא (פסחים נ"ה:) שאפילו בחול המועד **אין מביאין כלים מבית האומן**. ואם הנכרי שלח לישראל בגדים שנגמרה מלאכתם מערב יום טוב מותר לקבלם ממנו, אבל נגמרה מלאכתם ביו"ט אסור אף אם שיגרם לו, (ומה שמותר בחול המועד לצורך המועד, שם הרי גם למכור בשוק מותר לצורך המועד, או שההתר שם הוא דווקא בנגמרה מלאכתם לפני המועד, וכן מבואר ברוקח).

וכתב הבית יוסף שלפי הר"ן שמתיר להנות בשבת מהמלאכה, טעם האיסור להביא כלים בחול המועד אינו אלא משום טירחא שאינה צריכה, ומשום הכי שרי לצורך המועד, וה"ה דמותר להביא לצורך שבת ויום טוב, ולא חיישינן למראית העין דמימר אמרי מאתמול גמר לה ולא הספיק ליטלו, ואי נמי גמר לה היום דימא קצץ ונכרי בדנפשיה קא עביד.

כתוב בהגהות אשר"י שנכרי שעשה מנעלים ביום טוב למכור לכל מי

לישראל לעמוד שם לשמור שלא יתחמץ, וכן מותר להושיב שומר לשמור שהנכרי לא יגנוב, אך לא ידבר עימו על שום עסק.

שרית שעורים

איתא במתני' (ז"י:) **בית שמאי אומרים: אין שורין דיו וסמנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום, ובית הלל מתירין.**

פסק ההלכה - מותר לתת שעורים בגיגית כדי לשרותם, אע"פ שבשבת אסור לעשות כך.

טעינת קורה על זיתים וענבים

איתא במתני' (י"ח.) **ושוין אלו ואלו שמוענין קורות בית הבד ועיגולי הגת.** ובגמרא (י"ט.) **מאן תנא דכל מידי דאתי ממילא שפיר דמי, א"ר יוסי בר חנינא רבי ישמעאל היא, דתנן השום והבוסר והמלילות שרסקן מבעוד יום** (ליקח משקה הזב מהם לטבל בו), **ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך, ורבי עקיבא אומר לא יגמור, ורבי אלעזר אמר רבי אליעזר היא, דתנן חלות דבש שרסקן מערב שבת וכו'.** ורבי אלעזר מ"ט לא אמר כרבי יוסי בר חנינא, אמר לך לאו איתמר עלה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן במחוסרין דיכה כולי עלמא לא פליגי, כי פליגי במחוסרים שחיקה (שזה יותר מדיקה), והני דמתניתין כמחוסרין דיכה דמו. הורה רבי חנינא כרבי ישמעאל.

דברי הראשונים

רש"י מבאר שהנדון הוא אם אחרי הריסוק מותר להניחם כדי שהמשקין יצאו מעצמם או לא. אבל התוס' ביארו שהנדון הוא אם המשקין אסורים בשבת כמשקין שזבו, או שכאן זה מותר כיון שאפילו אם יסחוט ליכא איסורא דאורייתא. ובאופן אחר ביארו התוס' שיגמור היינו בידיים משתחשך, כיון שאינם מחוסרים דיכה, וכ"כ הר"ן שיש ג' מלאכות בדברים הנדוכים להוציא מהם משקין, ריסקוק דיכה ושחיקה, ומתניתין מיירי בשלא עשה בהם מבעוד יום אלא ריסקוק, שהקורה והעיגולים מבעוד יום אינם אלא מרסקים, אבל הכא מיירי שריסקם בידיים שפיר עד שהם מרוסקים ונדוכים ואינם מחוסרים אלא שחיקה, שבזה מתיר רבי ישמעאל לגמור אפילו בידיים, ומזה לומדים שלרבי ישמעאל במחוסרים דיכה אף אם סחטם אינו חייב חטאת, דאי חייב חטאת, היה רבי ישמעאל אוסר במחוסרים שחיקה אטו מחוסרים דיכה, וכן ביאר המגיד משנה בדעת הרמב"ם. וכן דעת הטור בסימן שכ"א.

והר"ף פסק את דברי רבי יוסי בר חנינא, והביא גם את דברי רבה בר בר חנה, והר"ן מביא שיש מקשים שמשמע בגמרא שזה מחלוקת, ותירץ הר"ן שלרוב"ח כשהם מרוסקים ונדוכים ואינם מחוסרים אלא שחיקה יגמור בידיים לרבי ישמעאל, וממילא כשהם מחוסרים דיכה ושחיקה מותר לטעון הקורה עליהם כיון שהם מרוסקים, ומתני' מיירי כשנתרסקו קודם טעינה, דע"י טעינה הם נידוכים, ואפילו בידיים מותר דס"ל כרבי ישמעאל, אבל אם לא נתרסקו קודם טעינה אסורים המשקים היוצאים מהם אף שהם יוצאים מעצמם.

ואם אינו רוצה לשתות מהמשקים בשבת, לכאורה מותר לטעון קורה עליהם מבעוד יום אפילו בלא נתרסקו, דקיימא לן כבית הלל דלית להו שביתת כלים, אמנם מדברי רבינו ירוחם נראה שאסור גזירה שמא

חשיכה, ומתמלאת והולכת כל היום כולו. ומניחין מוגמר תחת הכלים ומתגמרין והולכין כל היום כולו. ומניחין גפרית תחת הכלים ומתגפרין והולכין כל השבת כולה. ומניחין קילור על גבי העין, ואיספולנית על גבי מכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו.

פסקי ההלכה

פתיחת מים לגינה - מותר לפתוח מים סמוך לחשיכה, והם ימשכו לגינה בשבת להשקותה.

הנחת קילור - מותר להניח קילור עבה (סם רפואה) על העין בערב שבת, אע"פ שאסור להניחו בשבת שמא ימרח, וקילור רך וצלול מותר להניח גם בשבת עצמה.

מוגמר - מותר לתת מוגמר תחת הכלים והם מתגמרים מאליהם כל השבת, ואפילו אם המוגמר מונח בכלי אין אדם מצווה על שביתת כליו (ואפילו מדרבנן), וכ"ש שמותר אם המוגמר מונח על הארץ.

נתינת חיטים בריחים, והשמעת קול בשבת

איתא בגמרא (שם) **אבל אין נותנין חמין לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום, מאי טעמא אמר רבה מפני שמשמעת קול.** אמר ליה רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים, אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים. וכו'. והשתא דאמר רב אושעיא אמר רב אסי מאן תנא שביתת כלים דאורייתא בית שמאי היא ולא בית הלל. לבית שמאי בין דקעביד מעשה בין דלא קעביד מעשה אסור, לבית הלל אף על גב דקעביד מעשה שרי. ונמצא שלרב יוסף מותר להלכה לתת חיטים לתוך ריחים של מים, ולרבה אסור. אמנם בשל בהמה אסור לכו"ע מפני שאדם מצווה על שביתת בהמתו.

ר"ת פוסק כרב יוסף, אבל התוס' והרא"ש ורבינו חננאל ועוד ראשונים פסקו הלכה כרבה, והר"ף הזכיר שתי הסברות ולא הכריע, והריב"ש כתב שדעת הר"ף להתיר, והרמב"ם לא הזכיר דין זה ומשמע שדעתו להתיר, וכתב הבית יוסף שהלכה כדעת המתירים, כיון שהר"ף והרמב"ם ור"ת מתירים, ועוד שזה דין דרבנן, אך במקום שנהגו איסור אין להתיר.

פסק ההלכה - מותר לתת חיטים לתוך ריחים של מים סמוך לחשיכה,

אף שהעושה כן בשבת חייב חטאת, אם כשנתן היתה המסגרת של מים פתוחה, (ואם יש תחתיה עוד תבואה יש לעיין אם חייב חטאת), והמ"א מצדד שאינו חייב חטאת. (ובשל בהמה אסור, דאדם מצווה על שביתת בהמתו), וכן מותר לפתוח אז את המסגרת של המים שע"ז הריחים טוחנות, אף שהעושה כן בשבת חייב חטאת (אף להמ"א), ואין חוששים להשמעת הקול, שיאמרו שהריחים של פלוני טוחנות בשבת, והרמ"א כתב שיש אוסרים בריחים ובכל דבר המשמיע קול, דאוושא מילתא ואיכא זילותא דשבת, והכי נהוג לכתחילה, והגר"א הביא ראיה להאוסרים, ומ"מ היכא דנהוג להתירא אין למחות בידם, ובמקום פסידא אפשר לתת מבעוד יום כדעה ראשונה, אך בשבת אסור לתת אפילו ע"י נכרי ואפילו הוא שכירו, ויעשה שטר מכירה לנכרי על שבת. וריחים של נכרי או שהשכירם לנכרי, מותר לתת לתוכם בערב שבת. ואם מסר לנכרי את התבואה מבעוד יום וקצץ שכרו מותר, רק שלא יעמוד הישראל אצלו משום דמחזי כשלוחו, ולצורך הפסח מותר

יסחוט בשבת, דס"ל שע"י טעינת הקורה לא חשיבי מרוסקים, ואם יסחטם בשבת יהיה חייב חטאת. אמנם הרי"ף והרמב"ם מתירים בזה, וכן הלכה.

פסק ההלכה - מותר לטעון את קורת בית הבד והגת בערב שבת על זיתים וענבים, אפילו לא נתרסקו מקודם, ולענין השמן והיין, אם טען בעוד היום גדול בזמן שיוכל להתרסק לפני השקיעה, שאז אין חיוב חטאת בסחיטתם בידיים, ודך אותם לפני שבת, אפילו המשקין היוצאים בשבת מותרים, אבל בטוען סמוך לשקיעה המשקין אסורים, גזירה שמא יסחוט, ומשקין היוצאים משום שלא נתרסק אסורים. וכן בוסר (ענבים בתחילת גידולם כשהם דקים, מוציאים מהם משקה לטבל בו בשר), ומלילות (שבולים שלא בשלו כל צרכם, ומרסקם ויוצא מהם משקה) אם ריסקם מבעוד יום המשקין היוצאים מהם מותרים.

זהירות בערב שבת מאיסור הוצאה וטלטול בשבת

סעיף ו'

יציאה עם דבר בערב שבת

איתא במתני' (שבת י"א.) **לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא.** ובגמרא (י"א:) **איבעיא להו כרמלית מאי, אמר אביי היא היא.** רבא אמר היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה. וכו'. **תנן לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא, מאי לאו דתחובה לו בבגדו** (שזה אסור רק מדרבנן, ומבואר כאביי), **לא דנקיט ליה בידיה.** וכו'. **והתניא לא יצא החייט במחטו התחובה בבגדו בערב שבת עם חשיכה, הא מני רבי יהודה היא דאמר אומן דרך אומנתו חייב** (אבל לר"מ פטור אבל אסור).

עוד איתא בגמרא (שבת י"ב.) **תני רבי רבי ישמעאל יוצא אדם בתפילין בערב שבת עם חשיכה. מאי טעמא כיון דאמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה, וכו', הלכך מידכר דכיר להו.**

דברי הראשונים

כתב רבינו ירוחם שכל אדם אסור לצאת עם מחט בערב שבת, ואפילו אם היא תחובה בבגדו. והיינו כדעת אביי. וכן הרי"ף והרא"ש אסורים באופן זה, וכתב הבית יוסף שבגמרא עירובין צ"ט. מבואר שהרי"ף והרא"ש פוסקים כרבא שלא גוזרים גזירה לגזירה, וי"ל שהסיבה שאסור אפילו בתחובה בבגדו זה בגלל שהלכה כרבי יהודה. (ולפי זה מותר לצאת עם תפילין בראשו בערב שבת, דאפילו בשבת אינו חייב חטאת (אף למ"ד שבת לאו זמן תפילין, מפני שזה דרך מלבוש, ואפילו בשבת מותר ללבושם אם מצאם בשדה), ומה שהגמרא (דלהלן) הוצרכה לטעם שאינו מסיח דעתו מהם, היינו כשמוציאים בידו או שהם צוררים בכנף בגדו, שבאופן זה אף שבשבת חייב חטאת, בערב שבת לא גזרו, דכיון שאינו מסיח דעתו מהם יזכור לא לצאת איתם בשבת.

אבל דעת הרמב"ם שכל האיסור בערב שבת הוא רק להוציאה בידו, דאין גוזרים גזירה לגזירה, והלכה כר"מ שגם חייט אינו חייב חטאת ביוצא בה בבגדו, וכן בתפילין האיסור הוא במוציאם בידו.

וכתב הבית יוסף שאפשר שגם הרי"ף והרא"ש והטור סוברים

כרהמב"ם.

פסק ההלכה - לא יצא אדם בערב שבת סמוך לחשיכה, עם מחט או קולמוס או דבר אחר, בידו או בכיסו (שגם זה דרך הוצאה), שמא ישכח ויוציא משתחשך מרשות לרשות, או שיעבירונו ד' אמות ברשות הרבים, וכתבו הפמ"ג והנהר שלום שסמוך היינו חצי שעה לפני בין השמשות, וכן נכון להחמיר. אבל באופן שאינו דרך הוצאה בחול, שאינו אסור בשבת מדאורייתא, כמחט התחובה בבגדו, מותר לצאת כך סמוך לחשיכה, וגם לאומן מותר לצאת במחט התחובה בבגדו, ויש אוסרים. וכתב הגר"א שעם חשיכה והיינו סמוך לשקיעה ממש, אסור גם בדבר שאסור בשבת מדרבנן (אך בתפילין מותר). ולפי זה בזמן הזה דליכא רשות הרבים מותר לצאת עם דבר בידו סמוך לחשיכה, אך לשו"ע והרבה פוסקים גם בזמן הזה איכא רשות הרבים, ולהגר"א אסור לצאת סמוך לחשיכה ממש אפילו לכרמלית.

מותר לצאת עם תפילין בראשו סמוך לחשיכה, ואין חוששים שישכח מלסלקם ויסירם משחשיכה כדי ליפנות ויעבירונו ד"א ברשות הרבים, אבל אם אוחזם בידו אסור לצאת בהם סמוך לחשיכה, וכו"ל לענין שאר דברים.

סעיף ז'

איתא בגמרא (שבת י"ב.) **תניא חנניא אומר חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשכה.**

מצוה למשמש בבגדיו בערב שבת בכל מקום שרגיל להשתמש בו, שמא יש שם איזה דבר ויוציאנו לרשות הרבים בשבת, או שיש בו איזה דבר מוקצה ויטלטלנו בשבת. וכן בשבת אם יוצא חוץ לעירוב ורגיל לשאת בכיסו דבר המותר בטלטול, צריך למשמש מתחילה, ואם יוצא סמוך לשקיעה ממש, הוי חיוב למשמש בבגדיו.

עיקרי הדינים

מלאכה שנגמרת בשבת - מותר להתחיל מלאכה בערב שבת סמוך לחשיכה, אע"פ שאין המלאכה נגמרת מבעוד יום אלא בשבת ובשבת עצמה אסור לעשות זאת (פריסת מצודות, פתיחת מים לגינה, טעינת קורה על זיתים וענבים, וכדומה), דכיון שעושה בזמן המותר, והמלאכה נגמרת מאליה בשבת, מותר. ולדעת הרמ"א אם הדבר ישימיע קול בשבת (כגון ריחיים של מים) אין להתיר לכתחילה.

ישראל שנתון לנכרי דבר שיעשה בו עבורו מלאכה, כגון בגדים לכיבוס, או קצץ לו שכר עבור המלאכה מותר, דאדעתא דנפשיה קעביד, (ולדעת הרמ"א אין לקחת את הדבר מהנכרי בשבת, ולכתחילה אין להנות מהמלאכה בשבת עצמה), ואם לא קצץ מותר רק באופן שנתן לו לפני יום שיש, או אפילו ביום שיש אם הוא יכול לסיים את המלאכה לפני שבת, ואם אמר לו שיעשה את המלאכה בשבת אסור בכל גוונא.

יציאה עם דבר האסור בטלטול - אסור לצאת לרשות הרבים סמוך לחשיכה עם דבר שבשבת יש איסור דאורייתא לטלטלו כך, שמא ישכח ויצא כך בשבת. ועם חשיכה ימשמש בבגדו במקום שרגיל להניח שם דברים לראות שאין שם כלום, וכן הדין כשרוצה לצאת בשבת מחוץ לעירוב.

הקדמה להלכות שהיה הטמנה וחזרה

מלבד איסורי ביטול והבערה האסורים מן התורה, גזרו חכמים לאסור כמה דברים בהתעסקות עם תבשילים וכדומה באופן שאין בהתעסקות עצמה משום ביטול והבערה, אלא שיש חשש שיגיע על ידם לאיסור מבטול ע"י שיחתה בגחלים, או שהדבר עצמו נראה כביטול. והם איסורי שהיה (נתינת קדירה או צלי או מאפה מערב שבת ע"ג כירה וכדומה והשאר שם בשבת, אף ללא התעסקות בקדירה או בגחלים), חזרה (החזרת קדירה על גבי מקור החום), הטמנה (כסוי הקדירה לצורך שמירת חומה או לתוספת הבל).

ואיסורים אלו תלויים בכמה דברים: א' רמת בישול התבשיל. ויש בזה כמה דרגות: אינו מבושל, מבושל כמאכל בן דרוסאי (י"א שלישי בישול וי"א חצי בישול. ויש לדעת שכל שהדבר אינו מבושל כל צרכו בהרבה מקרים התעסקות בו הגורמת לבישולו יש בזה איסור דאורייתא של מבשל, ויש אופנים שהדבר תלוי במחלוקת ראשונים), מבושל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, מצטמק ורע לו. ב' מקום הנחת הקדירה. ויש בזה כמה חילוקים: תנור כירה וכופח שכל אחד מהם רמת החום שלו שונה. אם מניח ע"ג האש או סמוך לאש, או ע"ג קדירה מליאה או ריקנית. ג' מצב האש. והיינו אם זה גחלים של גפת ועצים, גלויים או גרופים וקטומים, או שההסקה היא בקש וגבבא. ד' זמן האיסור, האם הוא רק בשבת עצמה או גם בערב שבת. ה' האם התבשיל נאסר בדיעבד היכא שעבר בו איסור. ו' לענין חזרה יש חילוקי דינים האם הסיר את התבשיל ע"מ להחזירו, וכן אם הניחו או לא. ז' לענין הטמנה יש חילוק בין מטמין בדבר המוסיף הבל למטמין בדבר שאינו מוסיף הבל.

וכללי ופרטי דינים אלו יבוארו להלן בסימנים רנ"ג – רנ"ט.

סימן רנ"ג

סעיף א'

דיני שהיה בשבת

איתא במתני' (שבת ל"ו:) **כירה** (-מקום שפיתת שתי קדירות. שם ל"ח:) **שהסיקה בקש ובגבבא ונותנים עליה תבשיל, בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר.** ובגמ' שם איתא **איבעיא להו, האי לא יתן לא יחזיר הוא, אבל לשהות משהין אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום, ומני חנניה היא, דתניא חנניה אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו על גבי כירה אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום, או דילמא לשהות תנו, ואי גרוף וקטום אין אי לא לא, וכל שכן להחזיר.** והגמ' מאריכה לדון בספק זה ואין מסקנה מפורשת, אמנם בגמרא בהמשך יש דעות לכאן ולכאן, ונחלקו הראשונים כמו מי ההלכה, הרי"ף והרמב"ם פסקו כרבנן שאפילו בשהיה מותר רק בגרופה וקטומה, ורש"י והתוס' פסקו כחנניה שרק בחזרה בעינין גו"ק, אבל שהיה מותרת היכא שנתבשל כמאכל בן דרוסאי. (בית יוסף). והשו"ע מביא את דעת הרי"ף והרמב"ם בסתמא, ואת דעת רש"י ותוס' בשם י"א וכדלהלן.

פסקי ההלכה

כירה (שהיא עשויה כקדירה, ויש מקום להניח ב' קדירות על גבה, או בתוכה), שהוסקה בגפת ובעצים אסור לתת מבעוד יום לפני השקיעה ע"ג הכירה תבשיל שאינו מבושל כל צרכו, או מבושל כל צרכו והוא מצטמק ויפה לו, או חמין שלא הוחמו כל צרכם, באופן שזה ישהה עליה בשבת לצורך הלילה, (ואחר השקיעה הוא בכלל ספק חשיכה, ואסור לתת אפילו דבר חי), ואם היה התבשיל נתון כבר, צריך לסלקו משם כשהגיע זמן חשיכה, דחיישינן שמא יחתה, (על גבי הכירה היינו מלמעלה ע"ג עובי דפנותיה, וכן כנגד חללה ואפילו אם היא מוכסה ומעמיד על הכיסוי אסור, ומהרמב"ם משמע שעל גבי הכיסוי מותר, וצ"ע בדעתו. בה"ל ד"ה ליתן). ואם גרף או קטם את הגחלים מותר אפילו נתבשל רק קצת. אמנם אם התבשיל מבושל כל צרכו ומצטמק ורע לו, מותר אפילו בלא גו"ק, ואפילו להשהות בתוך הכירה. וכירה שהוסקה בקש וגבבא מותר להשהות עליה וה"ה להחזיר בשבת, ואם הניח הרבה קש שבווער זמן רב, יש להסתפק אם מותר או לא.

וכתב השו"ע י"א שדבר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, או שנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, אין חוששים שמא יחתה, ומותר אפילו בתנור וכופח, ובאינו גו"ק, ואפילו בתוכם מותר להשהות, דכיון שיכול לאוכלו ע"י הדחק אין חוששים שמא יחתה, ולדבריהם לא הוזכר התר גו"ק או קש וגבבא אלא כשהתחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי, וכתב רעק"א דדין זה אינו ברור, ד"א שאפילו גו"ק לא מהני בזה, וכן לענין חזרה בשבת אפילו במצטמק ורע לו.

וכתב הרמ"א שנהגו להקל כסברא אחרונה. וכתב בה"ל (ד"ה ונהגו) שבבית יוסף וכן בשו"ע משמע שדעתו להחמיר כדעה ראשונה אך אין לנו כל למחות במקילים, וע"כ לכתחילה בודאי טוב להזהר שיהיה מבושל כל צרכו קודם חשיכה ולסלקו מן האש, (כלומר אם אינו רוצה לעשות גו"ק), אך אם אירע שנתאחר הדבר יכול להעמיד על הפטופוט לבשל אף שלא יתבשל עד השקיעה רק כחצי בישול, ויניחנו על הפטופוט עד שיגמר בישולו, ומותר לסלקו בלילה שהרי אינו עומד ע"ג הגחלים.

פירות הנאכלים חיים דינם כתבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי ומצטמק ויפה לו, שלדעה ראשונה אסור להשהותם ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה, ולי"א מותר. (בית יוסף).

באיזה חומר הוסקה יש חשש חיתוי- גפת (היינו פסולת של זיתים, וי"א דה"ה פסולת של שומשמיין), ועצים או פחמים או גללי בהמה גסה, הם דברים שעושים גחלים, ופעמים יש בהם חשש שמא יחתה כדי לאכול בלילה או כדי שיהיה מצטמק יפה, אבל קש וגבבא שמיד כשכלה השלהבת כלה גם הגחלת, אין בזה חשש חיתוי בכירה אף באינה גו"ק, אך בתנור שחמוז מרובה אסור אף בקש וגבבא.

מה נחשב גרוף וקטום- גרוף היינו שהוציא את כל הגחלים מוחץ לכירה (והר"ן כתב שנראה לו כדעת הרז"ה שגרוף היינו שגרף את כל הגחלים לצד אחד, דאם הוציאם לחוץ מותר אפילו בתנור). וקטום היינו שכיסה את כל הגחלים בכיסוי אפר כל שהוא, וא"צ לקטום עד שלא יהיה ניכר אש כלל, ואפילו הובערה אח"כ שרי אפילו בדבר שלא נתבשל כל צרכו, ומהני קטימה אף בגחלים של רותם שאינם ממהרים להכבות, דענין קטום הוא שגילה דעתו שאינו רוצה בגחלים, וממילא כבר לא יבוא לחתות. וגחלים שעממו נחשבים כקטומים.

מה נחשב מצטמק ורע לו- מצטמק ורע לו היינו שהוא הולך וחסר, והאדם מצטער בתוספת הבישול, ואפילו התבשיל יפה לו הצימוק, רק שהאדם מצטער מחמת שצריך לאורחים, מותר. (שעה"צ ט'). וכתב בה"ל (ד"ה והוא) דאיתא בגמ' שכל תבשיל דאית ביה מוחא [קמת] חשיב מצטמק ורע לו, חוץ מליפתא דאף דאית ביה מוחא יפה לו, אמנם אם אין בו בשר או שצריך לתת ממנו לאורחים רע לו הצימוק, ולפמ"ג אפילו לית ביה מוחא הוי מצטמק ורע לו אם אין בו בשר, ומהסוגיא בברכות מ"ד משמע שהצימוק יפה ללפת אף בלא בשר, ויש ליישב. עוד איתא בגמ' שלפדא [מאכל מתאנים] דיסא ותמרא חשיב מצטמק ורע לו אפילו בלא מוחא, וכרוב ופולין ובשר טרוף מצטמק ויפה להם, ומים חמים מצטמק ורע להם, וביצה מצטמק ויפה לה. וכל דבר שאינו יודע בבירור שהוא מצטמק ורע לו, ראוי להחמיר בו.

מאכל בן דרוסאי- לדעת הרמב"ם היינו חצי בישול, וכן סתם השו"ע, ולדעת רש"י הוא שלישי בישול, וכתב המ"ב שבמקום הדחק אפשר שיש להקל, ובדיעבד לענין התר הנאה יש להורות שהשיעור הוא שלישי בישול, כיון שרבו העומדים בשיטה זו. (מ"ב ס"ק ל"ח).

קדירה חייתא - קדירה שיש בה בשר חי שאינו מבושל כלל, וגם ע"י חיתוי לא יוכל להתבשל לצורך הלילה, מותר לתת אותה ע"ג הכירה סמוך לשקיעה ממש, ואפילו הוחמה כבר אך לא התחילה להתבשל מותר, ואפילו אם התנור חומו רב ויכול להתבשל בכמה שעות בלילה, אם אין דרך בני אדם להמתין בסעודתם כ"כ מותר. (בה"ל ד"ה מסיח). אבל לתת מבעוד יום ולא ממש סמוך לשקיעה, או שכבר התחיל להתבשל מעט אפילו פחות ממאכל בן דרוסאי (שעה צ"ג), או לתת ירק או שאר דברים שיכולים להתבשל כבר בלילה, אסור. וקדירה שהתחילה להתבשל, ונתן בה חתיכה של בשר חי סמוך לשקיעה, מותר להשהותה כאילו היתה חיה כולה כדאיתא בגמ' שבת י"ח: **ואי שדא ביה גרמא חייא שפיר דמי**. וטעם ההתר הוא שע"ז הוא מסיח דעתו מן התבשיל כיון שעכשיו ודאי הוא לא יתבשל, ואין לחוש שיבוא לחתות, וממילא אין ההתר אלא במשליך אבר שאינו יכול להתבשל בלילה, (אבל מהרמב"ם נראה שאפילו בדבר שיכול להתבשל מבעוד יום כגון ירק וכדומה מותר, דכיון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנה אין חוששים שישכח ויבוא לחתות בגחלים). והמשהה דבר שיכול להתבשל בלילה, אך משההו לצורך היום, יש פוסקים שמתירים כמו בקדירה חייתא, ובא"ר כתב שמדינא אין לסמוך על זה אלא בדיעבד, ושלא יהא רגיל לעשות כן. וכתב הבית יוסף שההתר של קדירה חייתא הוא גם בתנור, ואפילו באינו גרוף וקטום, ואפילו אם התנור מוגף דנפיש הבליה, ואפילו אם הקדירה סמוך לגחלים מותר, ובלבד שלא תגע בגחלים. וי"א שכל ההתר של קדירה חייתא הוא רק בתנור, מפני שחומו רב ובלא חיתוי זה יתבשל עד למחר, אבל בכירה דשליט בה אוריא אסור דאיכא למיחש שמא יחתה, והלכה כדעה ראשונה.

סמיכת קדירה לכירה - מותר לסמוך קדירה לכירה מבחוץ אף באינה גו"ק, כדאיתא בגמ' (שבת ל"ז). **איבעיא להו מהו לסמוך בה, תוכה וגבה אסור אבל לסמוך בה שפיר דמי, או דילמא לא שניא, וכו', תא שמע כירה שהסיקה בגפת ובעצים סומכין לה, ואין מקיימין אלא אם כן גרופה וקטומה**. והתר זה הוא אף בלא נתבשלה שלישי בישול, ואף אם היד סולדת במקום ההוא. ולענין להחזיר בשבת בסמיכה יש אוסרים לשיטה הראשונה שמביא השו"ע, אבל כמה אחרונים חולקים ע"ז ודעתם דחזרה בסמיכה מותר לכו"ע, ואפילו סמיכה בתחילה יש מתירים אם הקדירה חמה ומבושלת כל צרכה.

איתא בגמ' (ל"ז). **שתי כירות המתאימות** (-סמוכות זו לזו ויש דופן של חרס ביניהם), **אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה, משהין** (וכן מחזירין) **על גבי גרופה וקטומה, ואף על גב דקא סליק ליה הבלא מאידך**.

תנור שהוא עשוי ככירה אלא שהוא רחב למטה וצר למעלה ומתוך כך חומו רב, אסור אפילו לסמוך לו, וכ"ש להשהות בתוכו או על גבו, כדאיתא במתני' (ל"ח): **תנור שהסיקהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו**. ודין זה הוא אפילו אם התנור הוא גרוף וקטום, שמתוך שחומו רב אף אחר הגריפה נשאר ניצוצות וחוששים שיחתה כדי להבעיר אותם ניצוצות. אמנם אם אין היד סולדת מותר אפילו ליתן על גביו בשבת, ואפשר דמותר בזה אפילו באינו גו"ק אם המקום שמעמיד בו הקדירה אין היד סולדת בו, ומשמע מהשו"ע שגם בקש וגבבא אסור בגו"ק, וכדעת הטור, אך מהרמב"ם משמע שמותר, וכן

דעת הכל בו והר"ן, ויש להקל בזה. ובמצטמק ורע לו, או בקדירה חייתא, מותר אף בתנור אפילו אינו גו"ק.

תנורים שלנו שפיהם מן הצד והם רחבים ביותר, לדעת הרמ"א דינם ככירה, ולרש"ל דינם כתנור, ועכ"פ בתנור של נחתומים שמסיקים בו תמיד וחמומו רב, טוב להחמיר לדנו כתנור. וכירות שלנו המחוברות בבנין עם התנור, לכו"ע דינם ככירה.

כופח שהוא עשוי ככירה אלא שיש בו מקום לשפיתת קדירה אחת, ויש בו יותר הבל מכירה ופחות מתנור, אם הוסק בקש וגבבא דינו ככירה ומותר אפילו באינו גו"ק כדעת רוב הפוסקים ודלא כהטור, ואם הוסק בגפת ועצים דינו כתנור שאסור אפילו בגו"ק בין בתוכה בין על גבה בין בסמיכה, כדאיתא במתני' (ל"ח): **כופח שהסיקהו בקש ובגבבא הרי זה ככיריים, בגפת ובעצים הרי הוא כתנור**. ודעת רבינו ירוחם שכירות שלנו אף אם יש בהם מקום לשפיתת קדירה אחת דינם ככירה, וכתב הבית יוסף שאין חילוק בין כירות שלנו לכירות שהיו בזמן התלמוד, ומה ששלחם היה של חרס ושלנו הוא של טיט אין זה חילוק.

אם שהיה אוסרת את התבשיל - אם שכח או שגג בדין והשהה קדירה באופן האסור (לדעה ראשונה אף במבושל כמאכל בן דרוסאי, ולי"א דווקא באינו מבושל כמאכל בן דרוסאי), אם התבשיל נתבשל כל צרכו מערב שבת, מותר אפילו במצטמק ויפה לו, ואפילו הוא בתוך התנור, דלא חשיב שנהנה כ"כ מהשהיה, אבל תבשיל שלא נתבשל כל צרכו מערב שבת, אסור עד מוצאי שבת לכל אדם וכ"ש לבני ביתו, כדאיתא בגמ' (ל"ח). **בנו מיניה מרבי חייא בר אבא, שחכ קדירה על גבי כירה ובשלה בשבת מהו**, וכו', ומסיק שאסור. ומשמע מהגהות אשר"י שצריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ומהרמב"ם לא משמע כן. ואם שהה במזיד אסור אף במבושל כל צרכו, עד מוצאי שבת בכדי שיעשו. ואם החזירם נכרי בשבת לצורך ישראל דינו כשכח ואפילו עשה כן בציווי ישראל (א"כ נצטון לגמרי), ואם החזירו ישראל דינו כשהה במזיד, ואסור אפילו במצטמק ויפה לו, כיון דקעביד מעשה, (וכתב הרמ"א שלאחרים מותר כיון שהיה מבושל כל צרכו והיה שוגג), ואף לדעה המקילה בשהיה הכא אסור, אבל במצטמק ורע לו מותר שהרי לא נהנה מן האיסור, ואם החזירו ישראל בדבר שיש בו מחלוקת אם אסור, אין להחמיר בדיעבד.

הטמנה במקצת - נחלקו הראשונים אם כל התר שהיה באופנים שהותרו לעיל נאמרו כשהקדירה נמצאת ע"ג כעין כסא של ברזל, אבל אם הקדירה מונחת ע"ג הגחלים עצמם חשיב הטמנה בדבר במוסיף הבל וזה אסור אפילו מבעוד יום, או שההתר הוא גם במניח ע"ג הגחלים עצמם, דגרוף וקטום חשיב אינו מוסיף הבל. ודעת השו"ע כדעה ראשונה דחשיב הטמנה ואסור אפילו בנתבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו, והרמ"א כתב שאם הקדירה מגולה למעלה ואינה מכוסה בבגדים, אפילו אם היא בתוך התנור והתנור סתום, חשיב שהיה ולא הטמנה, ומותר בנתבשל כמאכל בן דרוסאי לפי מה שנהגו כסברא אחרונה, אלא שנזהרים לנתקם קצת קודם השבת מן האש, ומותר אפילו אם הקדירה בתוך התנור כיון שאינה על האש, וכבר נתבשלה [לדעה ראשונה נתבשלה לגמרי, ולה"א נתבשלה כמאכל בן דרוסאי], ואם לא הסירם מערב שבת יש להסירו משם ע"י נכרי, דקשה לישראל להזהר שלא יענע את הגחלים, ואם אין שם

נכרי מותר לישראל לקחת את הקדירה, ויזהר שיקחנה בנחת ולא יענע את הגחלים, ואם נענעם קצת הוא דבר שאין מתכוין ושרי, אך אם הגחלים נמצאים סביב לקדירה אסור לישראל להסירה, דהוי פסיק רישא שיחתה ויבעיר את התחנות ויכבה את העליונות, ויש מחמירים בזה אפילו בנכרי אך יש להקל בזה לצורך שבת.

עיקרי דיני שהיה-

אסור להשהות תבשיל שאינו מבושל (לשו"ע אסור אפילו במצטמק ויפה לו, ולרמ"א אסור עד כמאכל בן דרוסאי) בכירה או כופח או תנור שהוסק בגפת או עצים, וכן בתנור שהוסק בקש וגבבא. בפת יש בה איסור שהיה (באינו גו"ק ואינו טוח בטיט), אא"כ קרמו פניה מבעוד יום, וכפת עבה צריך שיקרמו ב' הצדדים, או שתגיע לשיעור שפורסה ואין חוטים נמשכים ממנה, ופת עם מלוי צריך שיקרמו ב' הצדדים וגם יתבשל המלוי כמאכל בן דרוסאי.

אופני התר: א' אם גרף את כל הגחלים החוצה, או שקטם את הגחלים בכיסוי אפר כל שהוא, מותר בכירה אפילו בנתבשל רק קצת. **ב'** יש מתירים להשהות דבר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי (חצי בישול, ובמקום הדחק אפשר שיש להקל בבישול) אפילו באינו גרוף וקטום. ותנור וכופח לא מועיל בהם גו"ק, אך בקש וגבבא גו"ק יש מקילים. **ג'** תבשיל שבכניסת השבת אינו מבושל כלל (קדירה חייאת) וגם ע"י חיתוי לא יהיה מבושל בלילה, מותר לתת אותו סמוך לשקיעה אף באינו גו"ק ואפילו בתנור, ואם התבשיל התחיל להתבשל והניח בו חתיכה חיה ג"כ מותר. ובצלי (מלבד באופנים מסוימים) אין את ההתרה של קדירה חייאת. וכתב המ"ב (רנ"ג ט') שאין להקל בזה אלא בבשר ולא בירק ושאר דברים הקלים להתבשל. **ד'** סמיכה לכירה מבחוץ מותרת אף באינו גו"ק. וכירה גו"ק הסמוכה לשאינה גו"ק, ויש דופן חרס ביניהם, מותר להשהות על הגו"ק.

שכח או שגג והשהה תבשיל באיסור, והתבשיל לא היה מבושל כל צרכו מערב שבת, אסור לאוכלו בשבת, ויש אוסרים במוצאי שבת עד כבדי שיעשו, ובמזיד אסור אף במבושל כל צרכו. וחזרה ע"י נכרי דינה כשהיה ע"י ישראל בשוגג, וע"י ישראל דינה כשהיה במזיד. ובדבר שיש מחלוקת הפוסקים אין לאסור בדיעבד.

לדעת השו"ע שהיה ע"ג הגחלים דינה כהטמנה בדבר המוסיף הבל שזה אסור גם בגרוף וקטום ומצטמק וע"י, ולדעת הרמ"א אם הקדירה מגולה מלמעלה לא חשיב הטמנה, אבל יש בעיה בכך שבהסרת הקדירה זזים הגחלים, ולכן יתקנה בערב שבת, ואם שכח יסוינה בעדינות, אך אם היא שקועה בגחלים אסור.

סעיף ב'

דיני חזרה בשבת

מלבד מה שנתבאר לעיל שחכמים אסרו באופנים מסוימים להשהות קדירה ע"ג כירה וכדומה, אע"פ שאינו מתעסק בה בשבת, אסרו חכמים גם להחזיר קדירה ע"ג כירה אף במקום שאין איסור מצד עצם השהיה, כיון שהחזרה באופנים האסורים היא פעולה חדשה בתבשיל, והוי כמניח קדירה שלא היתה מונחת כלל ע"ג האש, ונחלקו הראשונים אם טעם האיסור הוא משום נראה כמבשל, או משום שמא יחתה בגחלים.

הנוטל קדירה מן הכירה מותר להחזירה בשבת, כדאיתא במתני' (ל"ו:). **בית שמאי אומרים נוטלין אבל לא מחזירין, ובית הלל אומרים אף מחזירין** (הואיל וגרוף. רש"י). ובגמ' (ל"ח) **אמר רב ששנת לדברי האומר מחזירין אפילו בשבת**. והתר זה הוא אפילו אם מחזיר לכירה אחרת שהבלה מרובה מהכירה הראשונה, בין בנטל את הקדירה בשבת בין בנטלה בערב שבת, ומותר להחזיר אפילו כמה פעמים.

אמנם התר זה תלוי בכמה תנאים, וכדאיתא בגמרא (שם) **אמר רבי זריקא אמר רבי אבא אמר רבי תדאי, לא שנו אלא שעוון בידו, אבל הניחן על גבי קרקע אסור. אמר רב אמי, רבי תדאי דעבד לגרמיה הוא דעבד, אלא הכי אמר רבי חייא אמר רבי יוחנן, אפילו הניחה על גבי קרקע מותר. פליגי בה רב דימי ורב שמואל בר יהודה, ותרוייהו משמיה דרבי אלעזר אמרי, חד אמר עוון בידו מותר על גבי קרקע אסור. וחד אמר הניחן על גבי קרקע נמי מותר. אמר חזקיה משמיה דאביי, הא דאמרת עוון בידו מותר לא אמרן אלא שדעתו להחזיר,**

אבל אין דעתו להחזיר אסור. מכלל דעל גבי קרקע אף על פי שדעתו להחזיר אסור. איכא דאמרי אמר חזקיה משמיה דאביי, הא דאמרת על גבי קרקע אסור, לא אמרן אלא שאין דעתו להחזיר אבל דעתו להחזיר מותר, מכלל שבעוון בידו אף על פי שאין דעתו להחזיר מותר. בעי רבי ירמיה, תלאן במקל מהו, הניחן על גבי מטה מהו. תיקו.

פסקי ההלכה

הנוטל קדירה מן הכירה מותר להחזירה בשבת, אך יש בזה כמה תנאים וכדלהלן:

א' צריך שהקדירה תהיה **רוחתת** [אם יש בתבשיל רוטב. סימן שי"ח סעיף ד'], דאם אין היד סולדת יש בזה איסור בישול, ולרמ"א נהגו להקל כל זמן שלא נצטנן לגמרי. וכן צריך שהתבשיל יהיה **מבושל כל צרכו**, אמנם אפילו אם בכניסת השבת לא היה מבושל כל צרכו וסיים בישולו בשבת מותר להחזיר, אבל דבר שאינו מבושל כל צרכו אסור להחזירו אפילו לאותה כירה, וכתב הבית יוסף שלדעת הסוברים שבדבר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי לא שייך בישול כשהוא רותח, א"כ ה"ה לענין חזרה, וכתב הבה"ל שקשה להקל בזה, דהוא נוגע בענין דאורייתא. ובמצטמק ויפה לו שרי. עוד כתב הבית יוסף שכל דבר שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן, הוי בישול גמור אם מחזירו, אבל אם לא נצטנן אף ששינה מרתיחתו קצת מותר להחזירו.

ב' צריך **שלא יניח** את הקדירה ע"ג קרקע, דהנה בגמ' (ל"ה:) יש מחלוקת אם מותר בהניח ע"ג קרקע או לא, והטור והשו"ע פסקו בזה לחומרא. ואם הניחה ע"ג מיטה או שתלאה במקל או שפינה ממיחם למיחם, הגמ' (שם) מסתפקת בזה, ונחלקו הראשונים מה פוסקים להלכה, ודעת השו"ע להקל בזה, ולדעת הרמ"א גם אם הניחה ע"ג מיטה או ספסל וכדו' בטלה השהיה הראשונה ואסור להחזירה, אף שהיא מבושלת כל צרכה, משום שנראה כמבשל בשבת. (ואם העביר את התבשיל למיחם אחר מותר להחזירו לכירה, ודלא כהמ"א). ויש מקילים שאם היה דעתו להחזירה, מותר להחזיר אפילו אם הניחה בינתיים ע"ג ספסל וכדו', וכתב המ"ב שבעת הצורך יש לסמוך על זה. וכתב רעק"א שאף אם נטלה אדם אחר שאינה שלו והניחה, אסור להחזירה, אך אם עודה בידו אלא שבזמן שסילק לא היה דעתו להחזיר, זה תלוי במחלוקת ראשונים.

ג' דעתו להחזירה - הגמ' (שם) מביאה מחלוקת אם בעודה בידו מותר רק אם דעתו להחזיר, או שגם אם אין דעתו להחזיר מותר, ונחלקו הראשונים האם הלכה כהמיקל משום שבשל סופרים הולכים אחרי המיקל, או שהלכה כהמחמיר משום שיש בזה חשש קרוב לבוא לידי איסור תורה, ודעת הרמ"א שצריך שבשעה שנטל את הקדירה מהכירה יהיה בדעתו להחזירה לפני שתצטנן לגמרי, (דאל"כ בטלה השהיה הראשונה ואסור אפילו אם לא הניחה), וכתב המ"ב שהרבה מהראשונים מקילים אם הקדירה בידו אפילו אם לא היה דעתו להחזירה, ובעת הצורך יש לסמוך על זה.

ד' דווקא **על גבי הכירה** מותר להחזיר אבל לא לתוכה, כדאיתא בגמ' (ל"ז:). **אמר רב לא שנו אלא על גבה אבל לתוכה אסור**, והיינו שכשהקדירה מונחת על קרקעית הכירה אסור, וביארו הראשונים הטעם משום שכיון שכך מבשלים תמיד מחזי כמבשל, אבל אם שם כסוי על חללה ומניחה על הכיסוי, או שתולה את הקדירה לתוך אויר הכירה וקצת מדפנותיה בולטים למעלה, מותר, והבית יוסף מביא מחלוקת מה הדין אם שולי הקדירה ממלאים את חלל הכירה ואין הקדירה יושבת על קרקעית הכירה. (ופלא למה השמיטו הפוסקים שיותר מג' טפחים

בעומק הכירה נקרא תוכה, וי"א שמתחת החריץ שעשוי בכירה נקרא תוכה). וכירות שאין להם תוך וחלל אלא הם פשוטות ותוכם וגבם אחד, מותר להחזיר להם, ועיין בסימן שי"ח מה הדין אם יש אש בכירה.

ה' צריך שתהיה הכירה גרופה וקטומה, או שהוסקה בקש וגבבא, כמבואר בגמ' (ל"ו:) דהא דאיתא במתני' שלא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר, האי לא יתן לא יחזיר הוא, אבל לשהות משהין אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום, וכו', או דילמא לשהות תנן, ואי גרוף וקטום אין אי לא לא, וכל שכן להחזיר, ומבואר שלענין חזרה ודאי צריך גרוף וקטום. ובאינו גרוף אסור להחזיר אפילו דבר שמצטמק ורע לו, וכן אסור להחזיר לתנור אפילו הוא גרוף וקטום או שהוסק בקש וגבבא, וכן אסור להחזיר לכופח אם הסיקו בגפת ועצים, אפילו גרף וקטם, כדאיתא במתני' (ל"ח:) תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו, כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככירה בגפת ובעצים הרי הוא כתנור, וכתב הבית יוסף שמשמע בגמרא וכן נראה בפוסקים שבתנור וכופח לא מועיל גריפה וקטימה.

העברה מכירה להטמנה - דבר שהיה טמון בדבר שאינו מוסיף הבל אסור להעבירו בשבת לכירה, וכן אין להעביר קדירה מכירה להטמנה, אפילו בדבר רותח, ואפילו אם מטמין בדבר שאין מוסיף הבל אסור, כיון שזה פעולה חדשה, ואם אינו טמון היטב אלא פתוח מלמעלה מותר, דזה לא מיקרי הטמנה לדעת הרמ"א. (רמ"א ס"ב, ומ"ב ס"ק ס"ב וס"ט).

חזרה בנטלה משחשיכה - דעת הר"ן שא"צ עודה בידו ודעתו להחזיר, אלא בנטל מבעוד יום ורוצה להחזיר משחשיכה, אבל אם לקחו משחשיכה מותר אפילו בהניחה ע"ג קרקע, ואפילו לא היה דעתו להחזיר, ומ"מ בעינן דווקא גו"ק, וכתב הרמ"א שנוהגים להקל בתנורים שלנו להחזיר מאכלים שכבר היו בו, וטוב להחמיר כיון שהרבה פוסקים חולקים על הר"ן, וגם כי י"א שאין להתיר אלא ע"ג הכירה ולא בתוכה, וכתב המ"ב דמ"מ יש זכות על המנהג, דאין לאסור חזרה אא"כ יש חום שעל ידו תהיה הקדירה רותחת, וזה לא מצוי כ"כ, אמנם אם הקדירה נצטננה לגמרי לכו"ע אסור משום בישול, וכתב המ"א שזה אסור אפילו בתבשיל שאין בו מרק, וכל זה דווקא כשמניחו במקום שיכול להגיע

ליד סולדת. ואם יש גחלים בוערות בתנור אסור להחזיר, ולהישועות יעקב לענין חזרה מספיק שגרף את הגחלים מבעוד יום לצד השני של התנור, אבל לענין שהיה בעיניו שיגרוף את כל הגחלים לחוץ.

סתירת פי התנור - כתבו האחרונים שבמקום שמותר להחזיר מותר גם לסתום את פי התנור בדף אחרי החזרה, ולא חשיב הטמנה, אמנם אם ע"י סתירת פי התנור יהיה רותח, טוב שלא לסתום. (מ"ב ס"ק ס"ח).

חזרה סמוך לשבת - כתב הרמ"א שי"א שסמוך לשבת, (או סמוך לברכו אם אומרים ברכו בהקדם, והמ"א מיקל בזה), בזמן שאם הקדירה היתה צוננת א"א להרתיחה מבעוד יום, דינו כמו בשבת שאסור להחזיר למקום שאינו גרוף וקטום, (אבל בגו"ק מותר, ולא בעינן עודה בידו ודעתו להחזיר, וחי לגמרי מותר להחזיר סמוך לחשיכה ממש, אף באינה גו"ק), גזירה שמא יבוא לעשות כך בשבת, ויש מקילים בזה וכן המנהג, ובמבושל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, מותר לדעה זו להחזיר גם באינו גו"ק, לדעה שניה בעיניו שהיה, ולדעה הראשונה מותר עכ"פ במצטמק ורע לו, אך טוב להחמיר במקום שאין צורך כ"כ, (ולכן אין להעביר סמוך לחשיכה מכירה לתנור שאינו גו"ק), אמנם דבר שעדיין לא נגמר בישולו, מותר להחזירו סמוך לחשיכה, דאין לחוש שיחזיר בשבת ויעבור על איסור בישול, ויש מחמירים גם בזה משום לא פלוג. וכתב הבית יוסף בשם התוס' שאיסור חזרה מבעוד יום הוא רק בנטלה מכירה שהוא עתיד להשהותה שם בשבת, דבזה חששו שמא יחזיר משחשיכה, אבל אם החזירה לשם הטמנה מותר. עוד מביא הבית יוסף שהמרדכי מסתפק אם מותר להניח קדירה לכתחילה ע"ג כירה גו"ק סמוך לחשיכה, דדלימא רק להחזיר מותר ולא להניח מתחילה. ולסמוך אפילו סמוך לאש במקום שהיד סולדת בו, מותר אפילו סמוך לחשיכה, ואפילו נצטנן לגמרי, ואפילו חזרה בשבת מותר, אא"כ נצטנן לגמרי ויכול לחזור ליד סולדת בו (בה"ל ד"ה אבל). ובתנור של זמן התלמוד (כנ"ל לענין שהיה) אסור אפילו לסמוך, במקום שהיד סולדת בו.

נחלקו הפוסקים אם מותר לסמוך למקום שאסור להחזיר. (בית יוסף).
דין חזרה בדיעבד, עיין לעיל בדיני שהיה.

חדש

**ניתן להשיג שוב את הסט 'תמצית הש"ס' על כל הש"ס
(ללא תוס', ורש"י הלקי) במחיר 120 ₪.**

**בנוסף יצאו לאור מחדש כל חוברות תמצית משנה
ברורה, 6 חלקים ב6 חוברות, עלות כל חוברת 10 ₪,
סט 50 ₪.**

**וכן ניתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה (עם טור
וב"י שו"ע ונושאי כלים) על הלכות שבת, מועדים,
גדה, ומקוואות.**

לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגליון?

באפשרותך לזכות לומדים נוספים!

ניתן לתרום בנדרים פלוס קופת 'תמצית'

סיכומי 'תמצית'

**ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על
הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי
בהלכה).**

- בנקודות ההפצה

- במייל 7692282@gmail.com

- בפקס 0799-414144

**בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות
הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר.
וכן סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי,
חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, הרי
דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.
הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה.**